

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA U ZAGREBU.

Br. 6. i 7.

U Zagrebu 1922. god.

Godište XVIII.

Na Velebitu.

Dr. I. Krajač :

(Svršetak.)

Jastrebarsko.

IV.

Dne 8. VIII. oko 9 sati u jutro uzevši snježne vode krenusmo prema Lubenskim Vratima. Put vodi kao prirodnim parkom kroz Plančice. Iza toga započe uspon na Lubenska Vrata 1474 m, sedlo izmedju Donjih i Gornjih Kukova. Uspevši se na Lubenska Vrata dvoje se planinara odmarahu, a dvojica započeše uspon na prvi istočni kuk do Lubenskih Vrata, koji nadvisuje Vrata za kojih stotinjak metara. U tu svrhu obidjosmo Kuk pa sa sjeverne strane započesmo uspon drugim žlijebom misleći doprijeti u zapadne stijene. Uspon je vodio preko gromadnog porušenog kamenja kroz kamin sa utisnutim kamenjem pa preko ploča na rastrgani vrh. Sa vrha pružao se je instruktivan pogled na glavice Gornjih Kukova i njihovu strukturu, napose na najviši Kuk 1658 m, te nasuprot Lubenskih Vrata na — vjerojatno porušeni — Vratarski Kuk, 1678 m. Prema jugu se je lijepo razabrala grupa Velikog Kozjaka i skrajnjih vrhova Srednjeg Velebita. Prema sjeveru otvarao se je nov pogled, koji je dopuštao novi uvid u strukturu Sjев. Velebita. Jasno se je razabiralo u pravcu od sjevero-zapada prema jugoistoku velika poprečna duliba, na sjeveru viša, prema jugu niža, koju s donje strane zatvaraju Gornji Zavižan, Donji i Gornji Kukovi, a s gornje strane Zavižanski Pivčevac i Rajinci.

U gornjem svom dijelu nema posebnog imena, a u donjem nosi ime Lom, i to: Veliki, Mali Lom i Lomska Doliba. Tom velikom uvalom vodi glavni poprečni najprometniji put Sjев. Velebitom, služeći za iznašanje sijena iz Loma u Primorje. Sa našeg vrha jasno su se razabirali najviši vrhovi Sjев. Velebita: Zavižani sa visokim sedlom Zavižanske Kose (blizu 1600 m), Rajinci i skupina Velebitske Plješivice. Sam naš prvi istočni Kuk nad Lubenskim Vratima izgledao je kao kakva golema ruševina, a iz ogromnog porušenog kamenja je samo djelomično višila prvobitna struktura stijena, koja je briješačinjavala. Domaći poznavalac Kukova mi je pripovijedao, da se od godine do godine ruše pojedine glavice, tako te im i poznavaoći teško raspoznavaju detalje. Isti mi reče, da osobitu ulogu kod rušenja igra grom. Dan poslije smo sa gornjeg Zavižana prema Smrčevim Dolinama na obronku uvale gledali osamljenu veliku hrpu kamenja, gdje je očevidno nekada iz obronka virio kameni toranj. Sjeverno pod našim vrhom prema Kuku, koji s južne strane opasuje Veliki Lom, ima duboka ponikva, koju sa istočne strane zatvara visoko okomito razdrto stijenje.

Sputstili smo se obilaznim putem bokom Kuka još sjevernije dolje i traverzirali u visini Lubenskih Vrata k samim Vratima, jer nam je taj put izgledao i bio nešto manje naporan.

Sa Lubenskih Vrata krenusmo u sjevernom pravcu nizbrdo sve do sada već sa Lubenovca crveno god. 1913. označenim putem za po prilici $\frac{3}{4}$ sata do raskrižja putova pred Lomom. Južni put dolazi sa Lubenskih Vrata, sjeverni vodi na Jezera i Krasno, desni, t. j. istočni vodi u Lom, a lijevi t. j. zapadni uspinje se prema Zavižanima. Ova potonja dva nisu markirana, dok je prelaz u Krasno crvenom bojom dobro označen.

Silazeći s Lubenskih Vrata prema Lomu uz put opazimo, gdje strši u vis ogoljeno staro deblo visoke jele, u koju je grom udario, te joj deblo izrezuckao. Kolika je sila tog udarca, vidi se odatle, što je iz njenog trupla iskidao cjeputine do 4 m duge i do 20 cm debele, te ih porazbacao u okrug na 20 m daleko od jele. Od opisanog raskrižja putova na početku Loma mi smo okrenuli sigurnim neoznačenim nogostupom uzbrijeg sjeverno-zapadno prema Zavižanima, te smo lagano hodeći za po prilici sat i četvrt stigli do t. zv. Vukošić-Sniježnice na dnu zapadnih obronaka pod vrhom Zavižanskog Pivčevca. Ta se snježnica nalazi na desnu ruku, t. j. istočno odmah uz put u ponikvi. Ovdje smo se odmorili, donijeli u krilu od šatora iz snježnice gromadu snijega od preko 20 kg, pa smo snijegom natrpali sve boce, koje smo imali, a uzto smo pili otopljenu vodu iz snijega, koji smo u čašama na sunce postavili. Tako smo došli do ledene limonade, kakovu ni najbolji specijalisti ne mogu pripraviti. Ugasivši žedju pošli smo za pola sata putem do sedla Zavižanske Kose nešto ispod 1600 m, odakle nam se otvorio pogled na more i otoke. Pod sedlom sa mjesta, gdje je HPD zatražilo dozvolu od ministarstva šuma i ruda, da mu u kršu dozvoli gradnju planinarske kolibe, otvara se prema zapadu i sjeverozapadu vrlo opširan pogled na more. Vidi se hrvatska obala od Senja do Rijeke, istarska obala sa Učkom i svi otoci do pred Zadar. Nebo je bilo vedro, ali zrak mutan i neproziran. Unatoč tomu je zapad sunca bio lijep, a neobičan je pojav refleks zapada-jućeg sunca u moru i preko otoka u duljini od pedesetak kilometara. Okolina zapada-jućeg sunca bila je svjetlo-žuta i neprozirna i mi smo naslućivali, da će valjda padati kiša. U sumraku smo se spustili Zavižanskom kosom do Došenovca nešto ispod 1500 m i tamo na zaklonjenom od vjetra mjestu razapesmo šator radi položitog terena na široko, solidno ga pričvrstili kamenjem i zemljom, osigurali na osnovci protiv vjetra i kiše, okopali jarkom za slučaj kiše, a ulaz zatvorili solidno nepromočivom pelerinom i dolje granjem. Zemlja je bila suha i oko 10 sati i pol na večer pri punom mjesecu zavukosmo se svi unutra, da prospavamo noć na zemlji sa torbom pod glavom. Zapadni vjetar se doista digao, hukao i urlao po šumi vrhu nas, poslije drmao šatorom, dizao rukave pelerine i napuhavao ju, kao da utvara obilazi oko šatora, ali oblacu nisu se nakupljali i kiše nije bilo. Noću nas je pohodio valjda srnjak, kojemu se ovo šatorovanje u njegovu neospornom kraljevstvu očito nije svidjelo, pa je dao glasno izražaja svojem negodovanju i otišao, a da nismo trebali iz šatora izlaziti. Zaspavši sigurnim snom, kada smo se uvjerili, da ne će biti kiše, izidjosmo iz šatora pred 7 sati u jutro.

V.

Pitanje, ima li doista na Sjevernom Velebitu runolista, zanimalo nas je već od početka puta. Dosada ga nismo našli. Senjska partija pred kojih 15 godina je tvrdila, da ga je našla. Isto tako i botaničari. Svi su se izvještaji slagali u tom, da raste na zavižanskim vrhovima. Iz dosadanjih uspona poznavali smo znatan broj zavižanskih vrhova i znali smo, da na njima nema runolista. Valjalo je jošte pokušati uspon na neke nama nepoznate vrhove, te ih iztražiti.

Tomu je medju inim imao služiti dan 9. VIII. 1922. Dvojica ostadoče odmarajući se kod šatora na Došenovcu, a dvojica preuzeše na sebe zadaću, da nadju runolista, obave jedan ili dva uspona, te donesu opet vode iz Vukošić-Sniježnice.

Poslije 7 u jutro započesmo usponom preko Zavižanske kose. Od sedla Zavižanske Kose započesmo traženjem, koje je bilo okrunjeno uspjehom, te nadjosmo na jednom vrhu krasnih primjeraka runolista, napose velikih na zapadnoj stijeni.

Pregledavajući okolicu sedla Zavižanske Kose složili smo se u tom, da okolina Zavižana, pogotovo prema kopnenoj strani sačinjava posebnu stranicu u ljepoti Sjevernog Velebita sa osebujnom karakteristikom: spoj šume, stijenja i izdašnih pašnjaka, u pozadini sjeverna strana Kukova, a prema morskoj strani niže glavice golog stijenja obrasle crnogoricom. To je pogled, koji se u većoj ili manjoj izrazitosti opetuje sa puta po Zavižanima i sa zavižanskih vrhova. Razlika je u tom, što jedni, imaju izrazito morski vidik, drugi viši morsko-kopneni vidik, a treći, kopnu bliži, pretežno kopneni vidik. Prema pregledanju svi su bili složni u tom, da treba što prije postaviti planinarsku kolibu sa verandom u visini od oko 1600 m sa pogledom isključivo morskim ili morsko-

kopnenim kao na pr. povrh sedla Zavižanske Kose na obronku Vučjaka (na karti vrh Zavižanske Kose) i to na zapadnom obronku, koji otvara s jedne strane pravi planinski pogled na Zavižane, Kukove i Rajinac, a s druge strane istovremeno potpuni pogled na goleme kompleks mora i otočja. U tom su vidici osebujni i specifični, planinarski lijepi kao u Alpama, a ljepši i osebujniji radi istodobnog pogleda na more. Takva bi koliba bila na visini od po prilici 1620 m. Dakle već i prava planinarska visina, koja je tim očitija, što je efektivno, iz mora izravno t. j. sa aps. visine od Ometara, u zračnoj udaljenosti od mora u zalijevu Dolnje Klade od nešto preko 7 km.

Mi smo se odlučili osim toga popeti na Gornji Zavižan 1638 m, kamo smo došli šumicom i livadom na hrbat. Pogled je lijep osobito prema Dolnjim Kukovima. Na košanici Gornjeg Zavižana kosili su košci i tamo ožednjeli utažismo žedju vodom iz snijega, što su nam je košci pružili. Hrptom Gornjeg Zavižana odlučismo se popeti na kamenu glavicu, koja sačinjava njegov sjevero-zapadni vrh 1677 m. Po visini bi to bio treći vrh u Sjevernom Velebitu, te dolazi odmah iza Malog Rajinca 1699 m i Vratarskog Kuka 1678 m zapadno od Lubenskih Vrata. Puta nema, pak je probijanje kroz silnu guštaru vrlo teško, slično onome, kada se bez puta čovjek probija na vrh Velebitske Plješivice ili Piščevca. Mi smo idući po hrbtu prema glavici najprije s istočne strane obišli na vrh prvoga stijenja, zatim zaraslim putićem kroz guštaru se spustili na istočnu livadicu pod vrhom, pa od nje bez puta opet na stijenje na hrptu te po stijenju, koje je silno obrasio niskom bukovinom i nešto crnogoricom, sve idući hrptom prema zapadnom rubu stijenja, dok se nismo protukli na čistac na zapadnom stijenju hrpta pod strmim stijenama same glavice, gdje čistina najdublje siže prema hrptu. Kratki uspon po stijenama doveo nas je na tjemenasti većinom kameni vrh (koji je oko 7 km 200 m zračne crte udaljen od najbližeg mora u Grbač-Dragi, odmah sjeverno od Starigradske luke).

Sve odlike zavižanskih vidika ovdje su potencirane sa pretežnom morskom, karakteristikom. I opet smo se jednom uvjerili, da Velebit nije monotoni nego neobično bujan u ljepoti, karakteristični svog tla i različnosti svojih vidika. Šatorina, Kozjak, prvi Kuk istočno nad Lubenskim Vratima i ova glavica su kao vidici gotovo svaki svoga posebnog gorja i osobito ovaj i prvo dvoje. Od južne triangulirane glavice Gornjeg Zavižana pa do ove je zračna udaljenost nešto manje od 700 m, a vidik je sa ove glavice nerazmjerno opširniji, valjda najopširniji od svih zavižanskih vrhova. Nauživši se pogleda i konstatiravši, da je to jedan od najljepših vidika, što smo ih u Alpama gledali, vratismo se do Vukošić Sniježnice, okrijepismo se ledenom snježnom vodom i vratismo se u tri po podne na naše logorište na Došenovcu.

Zanimljivo je da sniježna voda, ma dasmo je i hladnu i u velikim količinama uživali, nije većini nas ništa naškodila.

Ja sam predlagao, da sadjemo šumom na Oltare. Većina je zaključila silaz na Starigrad. Tako se u 4 manje četvrt po podne istog dana otputisemo sa Došenovca niz brijeđ dolinom prema Živoj Vodici. I ona je na žalost bila potpuno presušila, tek u donjem bunaru ima nešto zelene kaljuže za blago. Radi bliske noći nismo smjeli da kušamo tražiti po karti najkraći put za silaz, nego smo se prislonili uz jednu djevojku, koja je gonila natovarenu mazgu u svoje selo blizu Bralića. Tako smo išli nešto dužim putem. Ostavivši dolinu Žive Vodice pošli smo u južnom pravcu na Palež Gornji i Donji sa kućama i nakon silaska od preko sat i po konstatirali smo barometrički, da se još uvijek nalazimo u visini od oko 1100 m. Odatle smo kratkim usponom prešli kosu Budima i spustili se uvijek od Žive Vodice dalje — golim suncem užarenim kamenom u Rastovac pod Rastovačku glavicu pa mimo nju spuštajući se obilazno kroz Devčice (oko 8 sati na večer) na cestu i tada u Braliće uz cestu oko 300 m). Tu smo noćili kod g. Luke Bralića. U jutro dne 10. VIII. spustili smo se u Starigrad gornji i ukrcali se tamo u 9 sati u jutro na parobrod, kojim smo se vratili.

Silazeći u Starigrad slušali smo: sve ovo da je bilo prije nego su se Hrvati doselili grčko, a tako i stari grad, a da je na starom gradu nad Starigradom (danasa ruševina, 106 metara), stolovao kralj Atel i da su iz grada iznijeli veliko blago, koje su negdje u Šmrčevim dolinama na Sjevernom Velebitu zakopali. Ispod grada na južnom obronku istog brijeđa je druga ruševina, navodno bivša crkva Sv. Jelene. Na grad da je vodila cesta, koje da se tragovi i danas vide. U gradu da je zasuta cisterna, iz koje da su još dje-

dovi današnje generacije pili. U pustu dragu Veliku Ivanču južnije od Starigrada da su u mladosti djeda našeg tumača, starijeg čovjeka, dolazili veliki brodovi, koji da su krcali drvo, i da su zlatom plaćali šumske radnike, koji su drvo do broda dopremali. Isti djed našeg tumača da se je tužio, kako nema u ovim krajevima više života, otkad su morali po šumu ići oko pol kilometra nad kućama (Bralići) a danas se ide po drvo oko 5—6 km nad istim kućama).

Morska kupelj drugi dan odštetila nas je za žarenje i pečenje na suncu pri silazu sa Velebita.

Klekovina.

Dr. I. Pevalek:

Zagreb.

Što se više uspinjemo na brdo to su klimatske prilike za vegetaciju lošije. Na planinama je temperatura uvijek niža nego u ravnici ili u prigorju, a zima traje mnogo dulje nego u nižim predjelima. Niska temperatura i dugo trajanje zime od odlučne su važnosti za vegetaciju planina.

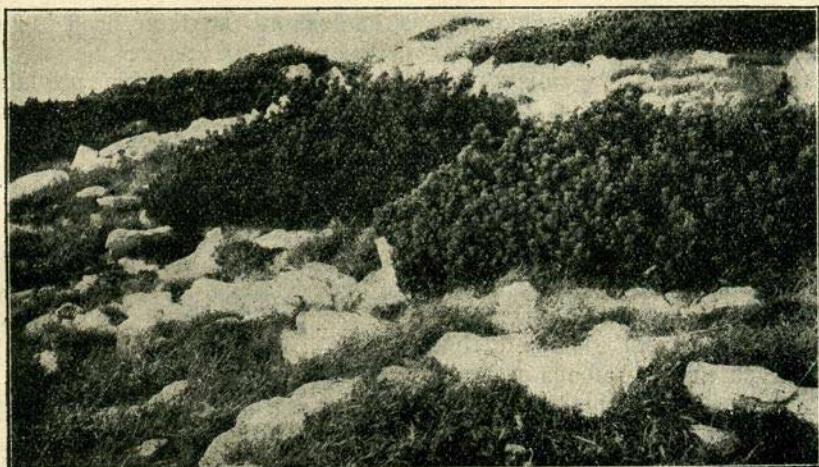
Na početku uspona na planine prolazimo obično bukovom ili smrekovom šumom. Sjetimo se samo Rišnjaka, Velebita, Kamniške Bistrice ili Aljaževog doma. Uzlazeći više postaje smreka i bukva sve kukavnija i kukavnija. U toj visini ustupa u Alpama bukova ili smrekova šuma mjesto arišu. Dok bukva i smreka u toj visini oskudjevaju i jedva životare, dotle je tu prava domena ariša. Takvu ariševu šumu (da se poslužim opet primjerom iz Kamničkih i Julskih Alpa) dostigli smo kod pastirskog stana »V klinu« kod 1400 metara u Kamniškim, a na Tominškovom putu kod 1250 metara u Julskim Alpama. Ariša obično nema mnogo, pa smo doskora opet izašli iz takve šume i prešli granicu do koje se šuma uspinje na planine. Nakon što smo ostavili ariševu šumu susretati ćemo obično još neko vrijeme pojedina stabla, no ta će pokazivati obično jasno tragove velikih vremenskih nepogoda. Mi vidimo, da je ovdje mjesto najžešće borbe između životne snage šumskog drveta i elementarne snage klime. Više gore traje zima predugo, a da bi se šuma i drveće mogli da razviju.

U toj regiji početak je jedne druge vegetacije, koja prekriva velik dio visokih planina, a zovemo je koso drvinom. To je gusta šikara značajna sa svog kosog uzrasta. Glavne su grane isprva povaljene po zemlji, a kasnije se koso pridižu tvoreći veoma teško prohodne guštare. U Alpama i jednom dijelu Balkana čini takvu kosodrvinu klekovina ili gorski bor [Sl. 1.] (*Pinus montana*; slovenski: ruša), od kojeg kod nas raste odlika *P. montana* var. *mughus*. U većim ili manjim skupinama prekriva klekovina obronke Velebita i Alpa i doraste na povoljnijim mjestima do metar i pol (na primjer ispod Malovona, Sv. Brda; u Žrelu u Kamničkim Alpama). U višim partijama biva i klekovina sve manja te konačno kod neko 2200 metara posve nestaje. Kod nas je klekovina veoma raširena posvuda u našim Alpama, u krškim planinama, a i po drugim planinama naše domovine, koje se uspinju iznad granice šume. Uz klekovinu raste obično i drugo veoma raznolično bilje. Spomenuo bih dva pratioca klekovine (koji kod nas rastu samo u sjevernom dijelu naše domovine): *Rhodedendron hirsutum* i *Rhododendron ferrugineum* (zeleni i smedi sleč). Sleč je grm s lijepim živo crvenim cvijećem, kojega svaki turista pozna i rado se njim okiti. Zeleni sleč, kojemu je lišće s donje strane zeleno raste samo na tlu u kojem imade vapnenca (na pr. u našim Alpama, na Rišnjaku, Kleku i u Velebitu), a smedi raste samo na silikatnom tlu (Pohorje, Vranica) i lišće mu je s donje strane tamno smeđe. Predaleko bi me vodilo kad bi izbrajao razne druge sitne biljčice, koje dolaze oko klekovine, a kojih imade toliko mnoštvo i toliko lijepih, da možemo s pravom govoriti o bogatstvu i ljepoti planinske flore.

U južnim našim krajevima često nemamo posebne granice šume, a još manje osamljenih borbenih drveta. Dapače se tu niti ne mijenja vrsta drveta. Na mjestu gdje bismo u Alpama dosegli granicu šume, postaje bukova šuma sve kržljavija i niža. Stabla postaju sve povaljenija i upravo neopazice dolazimo u kosodrvinu bukve. Po ponosito

šumsko drvo, koje znade izrasti do 20 metara visoko i deblje od čovjeka, skučilo se u nekim našim planinama, da se u obliku 1—3 metra visokog grma uspne na vrške planina.

Botaničari vide u kosodrvini prilagodbu drveta, da podnese visoko u planinama teški i dugotrajni snijeg. To je prilagodba omogućila klekovini i bukvi, da prediju granicu šume. Lavine i gorski potoci doplave često klekovinu u nizinu, no tamo ona nije kadra, da na dugo izdrži utakmicu s drugim biljem, koje je ovdje kod kuće. Ipak znamo mi i za takva staništa klekovine, koja prema nadmorskoj visini nebismo očekivali. U dubokim ponikvama našeg krša, pogotovo ako te nisu izložene suncu ostaje snijeg mnogo dulje, a često na samom dnu i preko čitavog ljeta. Kao primjer za takvu poniku navodim Smrekovu dragu na brdu Goljak u slovenskom kršu. Na dnu te ponikve imade i ljeti snijega. Smrekova šuma, koja okolo ponikve raste zalazi samo s ruba do



Sl. 1. Velebit: Sv. Brdo: Klekovina.

Foto: J. Poljak.

neke dubine u ponikvu i tvori tamo granicu šume. Niže spram snijega razvila se gusta klekovina. To je obratno od onog u Alpama, ali govori u prilog našeg tumačenja. Na cretovima dolazi takodjer klekovina u nižim krajevima (Pokljuka, Pohorje), no opisivanje takvih staništa odviše bi razvuklo ovaj članak, pa to radije za sada puštam.

Ne uzevši u obzir ova dva slučaja znači kosodrvina za planinara, da je prešao iz regije brda i došao u planinsku regiju. U običnom životu zovemo mi tu regiju alpinskom, no to nije ispravno, jer mi nalazimo tu istu regiju povrh granice šume ne samo u Alpama nego i druguda po svijetu na visokim planinama. Nije ona svadje sastavljena iz istog bilja, no fizionomija joj je gotovo uvijek ista, pa radilo se tu o kosodrvini iz klekovine i bukve u Evropi, o azijskim slečevima na Himalaji ili o šikari glavočika i mrča u Novoj Zelandiji.

Vranica [2112].

Milan Blažeković:

Sarajevo.

Među bosansko-hercegovačkim planinama (koje, kako je poznato, pripadaju dinarskom spletu) planinaru su najmiliji, a zato i najpoznatiji, ono nekoliko predstavnika naših gora iznad 2000 m nadmorske visine sa svojom nešto manjom braćom i sestrama, što su se nanizali uglavnom desno i lijevo od željezničke pruge Sarajevo—Jablanica, a koje označuju imena: Prenj, Čvrsnica, Bjelašnica, Bitovnja, Treskavica, Trebević i Javorina. Bit će to s toga, što je Sarajevo središte i ishodište bosanske turistike i po samom svom položaju i po obitavalištu većine planinara, a valjada i s toga, što izlet u spo-

menute planine olakšava željeznički put, koji nas osim kod Treskavice, dovodi u blizinu njihova podnožja. Samo tako mogu da protumačim, da jednu od naših najlepših planina — Vranicu (Sl. 2.) — posjeće razmijerno malo planinara.

A ipak, osim sa Prenjom, kojemu već i spol i zvuk imena kaže, da je on najistaknutiji brat u tom kolu planinske obitelji, može Vranica da se takmiči s kojom god od prije spomenutih gora. Hoćeš li visinom — njezin najviši vrh u Bijeloj gromili je 2112 m, a Ločike dosiju 2107 m (druga je po visini u Bosni); hoćeš li prostorom — za dan hoda je nećeš prijeći; hoćeš li da pri svjetloj mjesečini snatriš na gorskem jezeru — eto Prokoškog jezera u visini od okruglo 1600 m, a sa površinom od 13.4 ha; hoćeš li strmih vrleti — eto Krstaca (2070 m), što se strmo diže odmah nad Prokoškim jezerom i dalje bijele Gromile; hoćeš li bujnog zelenila — Vranica je bogata šumom, odlikuje se svojim sočnim pašnjacima, a što je najglavnije, puna je pitke vode, vrela i potoka.

Vranica je zanimljiva s više gledišta. U geološkom pogledu broji se u pragorje. Niže dijelove tvore porfiroidi, srednje filitski škriljevci i pješčenici, a najvše (Krstac, Ločika) permski vapnenjaci. Sačinjavajući središte našega rudogorja privlačila je odvijek rudare, pa svuda nalaziš na zapuštene majdane, koje su obdjelivali i u starom i u srednjem vijeku. Stoga su i vodili preko nje i rimski i dubrovački putovi. Danas daju njezine šume materijal za okolna drvarska poduzeća, a obilna dobra paša omogućuje gojenje stoke. Tu je domovina naše daleko poznate prijevorske ovce.

Flora Vranice ima, što treba istaći, neklike rijetkosti. U prvom redu treba spomenuti Rhododendron ferruginum (Alpenrose Almrausch), koji, ier je tada baš bio u cvatu, kao nekoliko crvenih ponjava prekrivao kršne litice Krstaca. Ubrao sam nekoliko grančica u namjeri, da ih donesem u Sarajevo i pokažem priateljima biljarstva, ali, brzo to požalih, jer cvijet te grmoljike biljke veoma brzo uvene, mali rumeni nježni zvončići se skovrče i čovjek za malo vremena ne može da sebi predoči ni njihov oblik ni ljepotu boje. Stoga preporučujem planinarima da ga ni ne beru, jer od toga sami ne će imati koristi, pa da time ne tamane one male sastojine na Krstacu, jedine u Bosni i Hercegovini, koje ovdje predstavljaju ostatke flore iz pradavnoga doba, dok su u Alpama posve obična pojava.

I fauna pradavnih vremena ostavila nam je jedan ostatak na Vranici — maloga, crnoga salamandra, koji se razlikuje od alpinskog crnog salamandra, što ga nalazimo i na drugim planinama, a zove se Molge Reiseri i živi u Prokoškom jezeru. Suri orao, divokoza, srna i veliki tetrijeb ukrašuju prirodu ovoga kraja. Ima i divljih krmaka i mnogo vukova. Za čudo malo je ptica pjevica, čemu je, kao i po drugim našim planinama, uzrokom preveliki broj ptica grabilica.

Prvi pisac bosanskoga zemljopisa i dogodopisa Slavoljub Bošnjak (Franjevac Jukić) spominje u svom zemljopisu od god. 1850. i Vranicu i njezino Prokoško jezero. Zanimljivo je, da za Vranicu ističe, da je visoka 5000 pariških stopa, a primjerice za Zec 6800, Trebević 3500, a Volujak 5900. Upada u oči ova visina i isticanje Zeca, kojega kao grupu nećemo naći ni u generalnoj karti (mjerilo 1 : 300.000), ni u geološkoj karti (mjerilo 1 : 200.000), niti u specijalnoj karti (1 : 75.000) nego se tu spominju samo njezini vrhunci, od kojih je Zečija glava najniži (1756 m).

Ali da se vratim samoj Vranici i pokušam opisati moj prvi izlet, kako bih joj prizvao prijatelja i poznavalaca. Kao ishodište uzet ću Fojnicu (nadmorska visina 599 m), poznatu sa svoga franjevačkog samostana, osnovanog prije 600 godina. Može se odbратi više putova, ja ću navesti onaj, koji je za uspon nogom najpodesniji, i kojim sam udario i ja, pošavši iz Fojnice u 15 sati jednoga dana mjeseca jula o. g.

Izišavši iz čaršije na zapadnom kraju varoši i prešavši preko maloga drvenoga mosta (s desna je jedna kavana), naskoro ćemo uz potok Dragaču, što protjeće kroz varošicu Fojnicu, da se niže nje sastane kod mosta Alaupovke sa Gvođdanskim potokom i primi ime Fojnicu. I zaputih se (držeći se uvijek lijevo) uglavno zapadnim smjerom kroz općinu Prokos. Starinska je to džada, pretežno stara kaldrma, kakvu nalazimo na glavnim prugama sredovječnih i rimske cesta kroz Bosnu, ali dobra. Ona je dio glavne sredovječne (i rimske) ceste, što je preko Šátit-planine (Vlaška ravan) i dalje na zapad vodila u Spljet. Put vodi dakle uz desnu obalu potoka Dragače, koji nam brz i bistar

pruža krasnih prizora i slika protiskujući se izmedju strmih brda krševitim terenom. Za po sata hoda dolazimo do mosta, koji služi kao prelaz u selo Ragale, što se vidi na brdu s lijeve strane Dragače, ali mi ga ostavljamo s desne i idemo dalje. Domalo ćemo naići na velike kamene gromite, vidimo ih starijega i novijega datuma, to su ostaci starih majdana, pa će nas kaldrma nakon dobar s t hoda od Fojnice dovesti do mosta, kojim ćemo preći Dragaču i stupiti na malo poljice zvano »Majdan«. Tu se vide još ostaci zgrada i naprava nekadašnjih majdana rude. Pošavši dalje kaldrmom, eto nas za čas na kraju defileja Dragače, koja se tu rasčlanja u dviye pobočne doline, kojima protječu Požarna i Jezernica potok, a pred šumarskom kućom u Merdžaniću, gdje se možeš u hladu malo odmoriti. Dočekaše me prijazno i ja tu nadjoh vodju u osobi lugara Ivana Pordušića-Majurića, koji će me provesti do Prokoškoga jezera, jer kroz noć ne bih umio sam izbasati.

Pošto se dogovorismo, kuda ćemo i kako ćemo, krenusmo se u $17 \frac{1}{2}$ sati dalje. Može se naime odavle kraćim putem preko sela Mujakovića na Okrugljaču (1617 m) pa preko Stražice (1808 m) na jezero, ali je uspon i odviše strm i tegoban, pa stoga odbrosmo dulji put preko Starog sela. Put preko Stražice i Okrugljače mogao bi se odbrobiti za povratak. Mujakovići su nekada bili naseljeni muslimanima, pa im je odatle i ime. Danas su tamо katolici i medju njima grđno bogat seljak Paskal Vicić, kako mu ime i prezime kaže, starinom valjda Dalmatinac.

Držeći se brda, što čini lijevi brijeđ Jezernice, počesmo se peti uz Tocilja, sadjosmo do Štitskog potoka i prešavši ga na mjestu, gdje su dva mlina i gdje ga se dotiče šumski put za prevoz balvana, hvatismo se strane, kojom ćemo se ispeti do Starog sela, što ga ugledasmo sjedeći još pred šumarskom krćom. Na visinu Starog sela uspesmo se u 19 sati. Na tako kratkom razmaku puta popesmo se od 678 na okruglo 1250 m i, moram prznati, uspon nije lagan. Bilo je potrebno na mahove odahnuti i obazrijeti se po okolini. Duboko pod nama Jezernica, a s onu stranu na uzvisini selo Mujakovići sa svojim strmim sjenokosima, njivama, gajevima. Unaokolo steća šuma. Na jugozapadu je Runjavica. U visini, gdje prestaje šuma i počinje golet leži naš put, koji će nas povesti preko Smiljevačke kose, koje se strana kao okomiti zid spušta u dubinu, a odostraga na nebosklonu vidimo vrh Krstaca, kojemu nam je doći sutradan. Sve je u bujnom zelenilu, kakova nismo vični vidjeti mi iz Sarajeva. Vidiš strma brda, ispresijecana dubokim dolinama i potocima, ali ne vidiš nigdje gola kamena. Sunce obasjava još samo horizontat na istoku, u nas je već predvečerje i hlad, ali sa nas curi znoj, kao da nas prži najžešće sunce. Stoga smjedosmo samo da na čas zbacimo uprtnjače, da se malo odmorimo, i zapalivši cigaretu krenusmo dalje. Putem ravnim produžismo ispod sela Paljikâ, gledajući pred sobom Runjavicu i hvatajući se potoka Sajevice, što se pod Paljikama salijeva u Jezernicu. Već sa Paljika krasan je vidik »u daleki svijet«, prema istoku, a ipak tu obitava čovjek, koji obdijelava svoje strme njive, što se spuštaju pod put, i dižu nad put pod kutem od valjada 50° , i ne misli na onaj daleki svijet. Tik puta na jednom čotu stisnula se kućica, oko prozora joj se zelenilo vije, cvijeće na njemu cvate; u potoku već se javlja slavuj, biljiše, a sa brda se momkova pjesma ori... valjda lučetu u onoj kućici okićenih prozora. Lijepo je tu. Podalje opet naidjosmo na jednu kućicu. Pred sutor je, vatra na ognjištu plamsa, a jedna nam starica — poznanica moga vodje — dovukuje: »Svraćajte na konak, kuda ćete u noć u planinu?« A iz daljine se čuje halakanje čobana, odbijaju vukove. Zahvalismo se po običaju i požurismo, pod nogu je, stigosmo do potoka Sajevice, predjosmo ga (tu je kota 1224) i popošavši malo uza stranu odmorismo se na jednom proplanku, jer je već 20 sati a odatle ćemo da se popnemo na Velakovac, na kotu 1461. To nije Velakovac brdo, što je o specijalnoj karti sjeverno od Paljika (visoko 1544 m), nego njegov imenjak, štono se izdiže vis-à-vis preko Sajevice u samoj Runjavici, kojega imenom ne označuje ni specijalna karta 1 : 75.000 ni ona 1 : 25.000, ali mu je na ovoj potonjoj označena kota 1461. Sjedimo i osluškujemo. Ni odakle da čuješ krivjnjave srndača, jer ih teške prošle zime potamaniše vukovi i Ijudi, tek duboko u potoku još čuješ slavu, a više nas glasi se čuk.

Uzesmo put pod noge. Strmo je, strmije nego kad uzlažasmo k Starom selu. Vodja me tješi, da je kraće. Počinje se unočavati, ali se nadamo mjesecini. Ne govori

se ništa, popostaje se, hvata daha i otiru debele kaplje znoja. U 20 sati 55 minuta iz rasmo se na vrh Velakovca. Odahnemo i zapućujemo se jugoistočnom stranom Runjavice. Tu je još cijela šuma, sjekira još nije ušla u njezine duboke potoke. Pun mje nam je s lijeva, prodire između vršaka jela i omorika na strmini niže nas i bacajući nam svoje jasno svjetlo na mahove na stazu, zablieštjuje nas, vabi sebi i usporuje nam put. Pazeći dobro, da ne zadjemo i da ne posrnemo, podjosmo šumom.

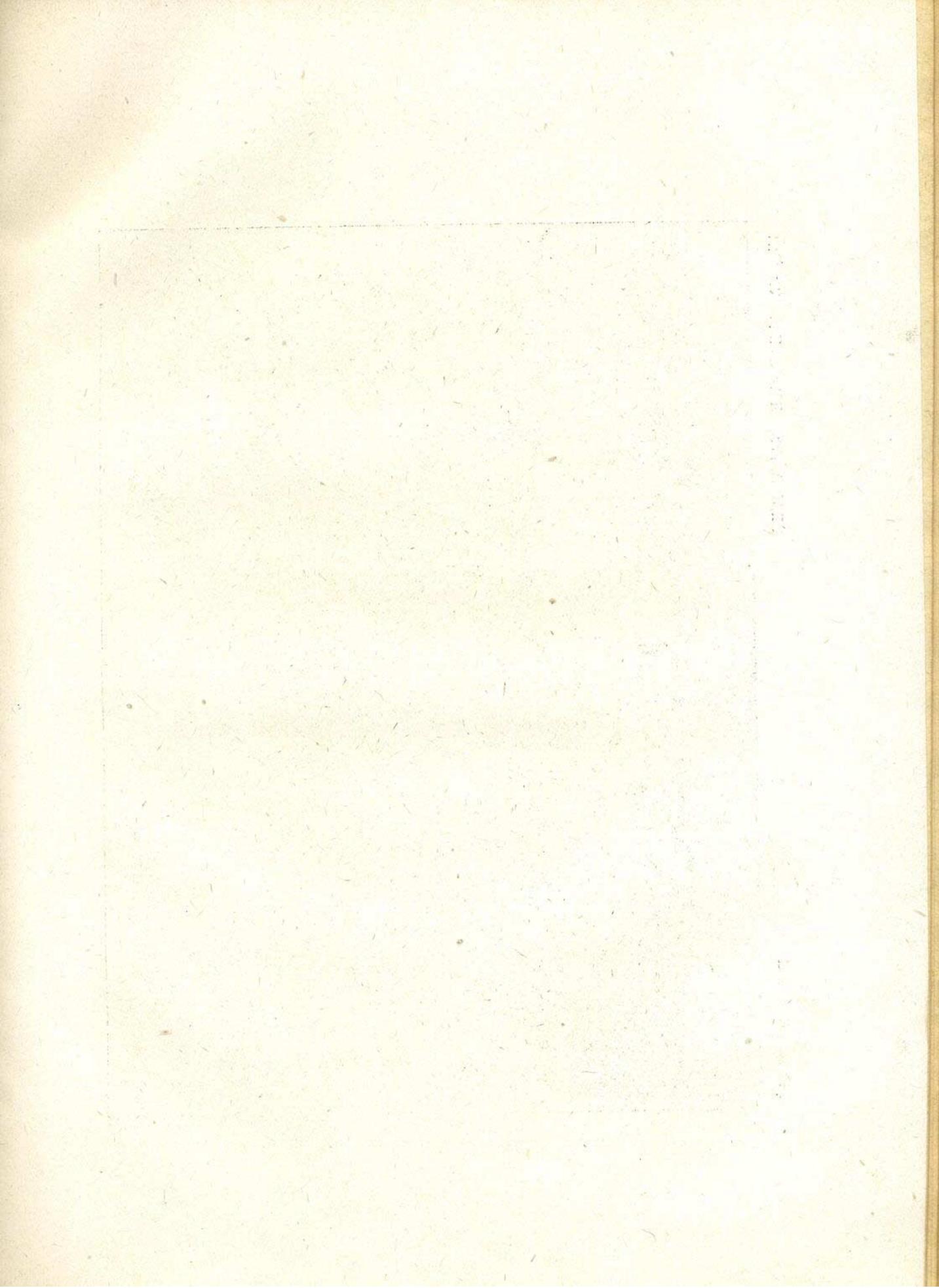
Opet mali proplančić, pod njim duboka dolina, kojom se zimi otiskuju sniježne sje line. Tu sjedamo i pripaljujemo cigarete. Mjesec obilno obasjava okolicu, na svjetlo plavoj pozadini ističu se mrke silhuete gorske, sa jasno ocrtanim konturama jelika i smrčeva na srtu. Daleko svjetluca se večernja magla, a mi pričamo o bojnima tetrovima, o njihovom čvaknju i cvrljukjanju. Od Okruglače čujemo halakanje čobana i lavez pasa.

Više nas ima još samo malo šume, a onda počinje golet sa svojim vrhom Trebevićem (kota 1865), mi smo nešto nad 1600 m u 22 sata.

Uspesmo se još nekoliko, izadjosmo iz šume i eto nas na pašnjaku, koji prelazimo u kratkim serpentinama, gazimo rosnu ščaviku, znak, da smo blizu koliba, i domalo eto nas između goveda, što su polijegala. Obišavši strmi nos Trebevića čujemo pod nama silan, neobičan šum kroz tihu noć. To je opet Jezernica. Prodiosmo prve stanove čobanske, pa druge, spuštamo se nizbrdo stazom, još malo, i eto nas nakon 30 minuta nad Prokoškim jezerom, u kome se već kupa mjesec, a iz stanova, što se zbiše tik njega, pomalja se dim. Radujemo se, što ćemo se uskoro ogrijati, jer je noć hladna, a mi onako oznojeni osjećamo to još jače.

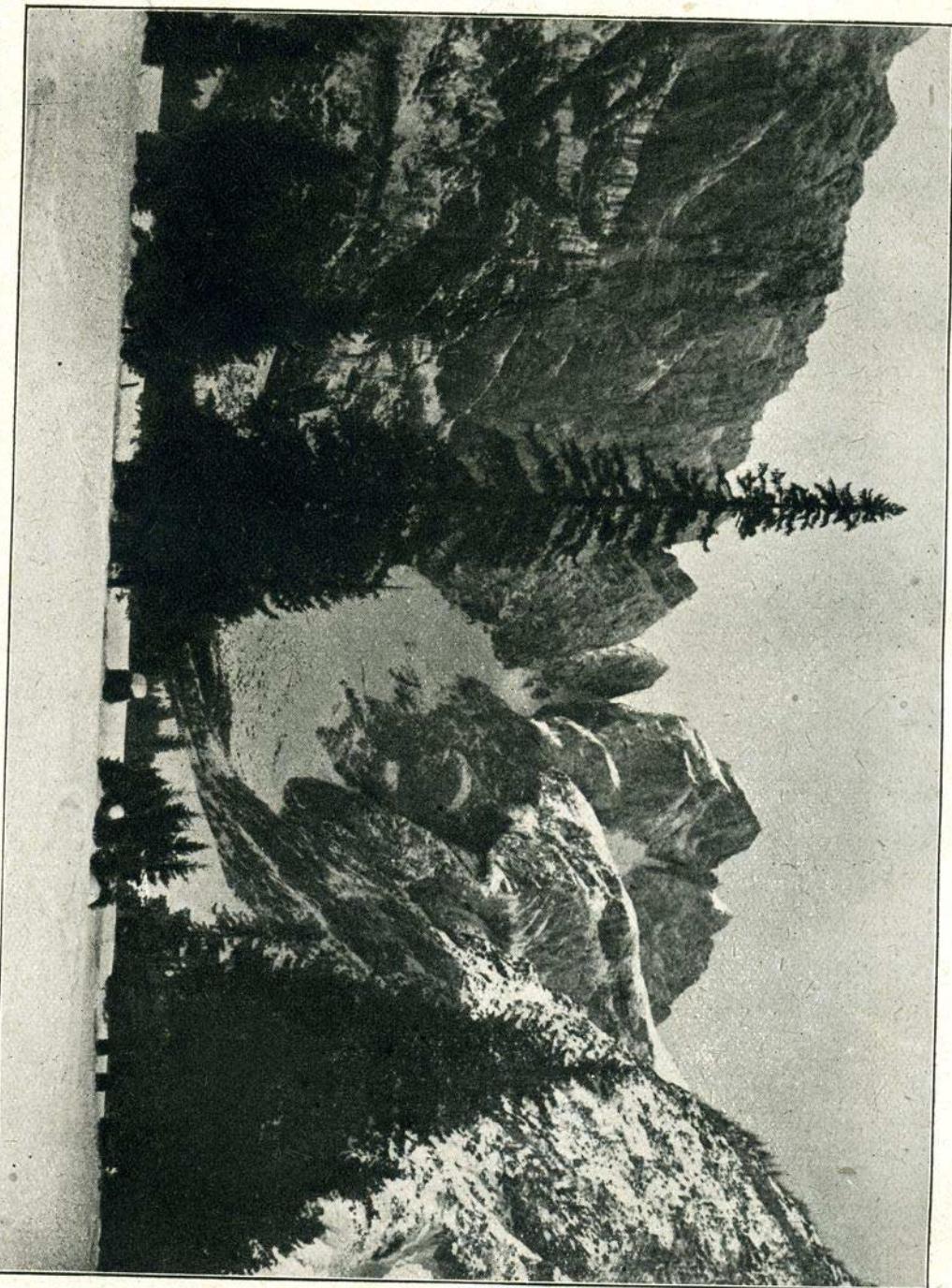
»O-o-o Šećo«, ozva se moj pratilac sa brežuljka nad jezerom. Ali valjade ispaliti hitac iz puške i opet dozivati, dok se Šećo Bureković probudio i izišao k nama.

Trebalo je riješiti pitanje noćista. U Šeće ima doduše jedna kolibica za strance, ali mu bijaše izašla sestra na stan, pa nas nije mogao u to doba noći uvesti u kolibu. Valja dakle noćiti u šumarskoj kolibi, što je tu 50 koraka dalje sagradjena, ali je u njoj štednjak srušen, podnice izvaljene i odnesene, a tako i krevet (uzdignuto mjesto za spavanje), a i stoka se je tu svraćala ili na nezavorenata vrata pred obadom sklanjala, pa je puno djubreta. No ne bi da se odabira. Naložimo vatu nasred kolibe, srećom nadjosmo još dvije klupe i jednu dasku, smjestimo to pokraj vatre. Šećo nam prostrije jedan konjski pokrvač, i pošto se napismo varenike i surutke, polijegasmo o ponoći. Skidati nam se ne bijaše potrebno, izusmo cipele, pokrismo se pelerinom, a uzglavlje onako umoren i ne tražimo. Kapkom je priklopljen prozor, vrata su pritvorena, na prijekladu plamsaju nekolike glavnje, a dim se izvija u tavan ondje, gdje su otparane tavanice, koje nekome prije nas poslužiše kao ležaj ili ih izložiše. Toplo nam je, pa brzo usnusmo. U neko doba probudi nas neko struganje o brvna kolibe i zvečanje bronze. To se češase konj, što je pasući tuda naljegao. Inače nas ništa ne pomete. Oko pet sati eto nam opet Šeće, donio čovjek kavu i varenike. Poustajasmo, skidasmo kapak sa prozora, a svježi jutarnji zrak i svjetle sunčane zrake provališe u kolibu. Nakon što zajutarkovasmo, izadjosmo, da se nagledamo jezera i okolice mu. Kotlinicu, u kojoj se je smjestilo Prokoško jezero zatvara sa sjevero-zapada Smiljevačka kosa, sa jugozapada i juga Krstac obavijajući je amfiteatralno, a sa zapada uzdižu se iz jezera obronci Stražice. Posred te kotlinice od zapada prema istoku pružio se oširok greben, na kojem je pod Krstacem nekoliko koliba, a na sredini mu jedna veća i jedna manja šumarska koliba, od kojih nam je veća poslužila za prenoćište. Prije bijaše tu i štala, da putnik ima gdje skloniti konje. Sjeverno od toga grebena je t. zv. Staro jezero, danas suhi travnjak, kroz koji protječe bistar potočić, da se na izlazu dolinice spoji sa potokom, što iz jezera otjeće u sjeveroistočnom pravcu i tvori Jezernicu, koja se onako bučno ruši između Runjavice i Stražice. Po obronku Smiljevačke kose i našem grebenu kreće se već stoka u planinu. Jezero, koje je grebenu s juga, još je u sjeni, sunce obasjava tek njegov zapadni rub i Šećine kolibe, što se uza nj stisle između nekolikih visokih jelika. Jedna se jelika vidi i na istočnoj obali a nekoliko njih na južnoj, te ti se čini, da ih je u onoj goleti tu neko usadio, da budu sliči stafaža. Južna obala jezera obrasla je šašem. Vele, da jezero nema dna, a na tihu daju daše sredinom jugo-zapada prema sjeveroistoku



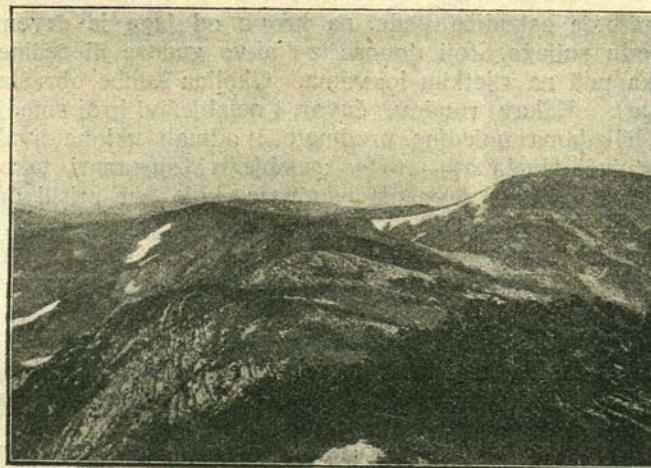
JULIJSKE ALPE: POGLED NA JALOVEC.

FOTO: D. PAULIĆ.



vidi struja, kojom istječe Jezernica, što nastaje od mnoštva potočića, koji s juga utječu u jezero. Kazuju mi, kako se je pred nekoliko godina okladio jedan čovjek, da će po sredini preplivati jezero, ali kada je došao na srijedu, da ga je povukla voda i peti dan izbacila. Blke ga preplivaju, ali postrance a ne po sredini. Ribe u jezeru nema, tako mi kažu, nego samo divlje pijavice.

Sunce je bilo dobrano odskočilo, kad se spremisimo na polazak i ostavivši jezero za ledjima krenusmo u 7 sati prema Krstacu. S nama je i Šećin brat, Latif Bureković iz Prokoša, koji će nas provesti preko Vranice, jer nas put vodi s onu stranu granice foiničkog kotara, hudutom gornjovakufskim, a taj je mome pratiocu nepoznat. Od naše kolibe podjosmo sjeverozapadnim smjerom prema Vratima (sedlo između Krstaca i Smiljevačke kose). S lijeva nam je Krstac sa svojim strmim mjestimice okomitim stijenama, obraslim tu i tamo klekovicom. Doskora ostavismo predjašnji smjer i počesmo se uzanom stazicom verati uz sjeverni bok Krstačev. Već nas pozdravlja modri poljić (encijan) i drugo planinsko cvijeće, a klekovina sili nam stazu da se vijuga kao zmija. Kad se dočepasmo srta jednom prodolicom, prebacimo se na jugozapadnu stranu Krstaca. Neobično lijep vidik puče nam na Vran i snježnu Čvrsnicu, koja se je baš kupala u ružičastom rumenilu, kao da mlada put prosijeva kroz nježnu košuljicu. Sva se je pružila pred nama, protežući seiza jutarnjeg sna. Tražim okom gordi Prenj, ali ga još



Sl. 2. Pogled na Vranicu.

Po Dr. Becku.

ne mogu razabratati. Dolje pod nam u dubini je Prijevor a daleko u jugozapadnom smjeru bliješti se na suncu selo, bit će da je Pidriš blizu Gornjega Vakufa. Za njim razabirem poznatu mi Radušu planinu u kotaru prozorskem, Ljubušu u kotaru duvanjskom. Ali treba hitati dalje. Staza nas vodi izmedju krasnih sastojina klekotine prema Sarajevskim vratima (između Krstaca i Ločike) kota 2029. Ne spuštajući se do toga sedla, čim ugledah goli vrh Krstaca, popeh se na nj s juga. Uspon je odatle posve lagan. Izgled sa vrha (2070 m) divan. Dan je vedar, vjetrić pročistio zrak, pa ti pogled seže daleko. Već vidim Prenj, pa Bjelašnicu, Romaniju, Javor, Konjuh, Ozren, a Vlašić sa strmim stijenama, što se ruše prema Lašvi, gotovo ti je na dohvatu. Medju kamenjem prosuše sе krasni bijeli zvončići *Hedraeanthus niveus*-a koji se u Bosni takodjer nalazi kao ostatak samo na Vranici. Obidjoh čitav vrh tražeći rhododendron, ali ga ne vidjeh. Vratim se svojim drugovima i kažem im svoje jade, jer se pobojaħ, da će otici ne našavši tražene biljke. Latif se dosjeti i navede me na stijenu na sjeveroistočnoj strani Krstaca. Pod nama na jednoj oštroj litici ukaza mi se prekrasna rumen »alpinske ruže«, koja liticu prekriva malim sagovima poput grimizna rahita na bijesnu gjogatu. Spustiti se niza stijene i otkopati dva busa (Latif je ponio trnkokop) za botanički vrt sarajevskog muzeja, bijaše stvar jednoga hipa, bar se je nama tako pričinjalo. Još jedan pogled na Prokoško

jezero, koje tek sada vidimo u potpunoj krasoti, još jedna zaslужena cigareta, a onda ćemo dalje, jer se zabavismo ravan sat tražeći Rhododendron. Izjavši na kotu 1958 već smo na pašnjacima, jer je to visina, u kojoj na našim bosansko-hercegovačkim planinama nema šume, nego je ona ostavljujući u terenu tu i tamo kojega svoga predstavnika kao mrtvu stražu, morala da ustupi mjesto niskoj, vjetrom povijenoj klekovini, i niskom bilju planinskih pašnjaka.

Iskorišćivanje pašnjaka, kao životno pitanje našeg stočarstva — Bosna i Hercegovina, kako je poznato, obiluje sitnom stokom — uredjeno je običajem davnine tako, da u pojedine planinske predjele dolazi stoka iz stanovitih sela.

Tako nastaju na planini čitava mala naselja, kao na pr. kod Prokoškog jezera »prokoške staje«, a dalje će biti spomenute »Gvoždanske staje«. Ove potonje ti se čine kao malo selo. Staje, kolibe ili stanovi su građeni bilo od kamena (suhi zidovi) sa krovom od dasaka ili šimlje, ili su (na Čvrsnici), Vranu i t. d.) od uspravnih cjepanica ili brvana, sa krovom od šimlje, koji drže oblice, na koje se meće kamenje da vjetar ne odnese krov. U takovom prostoru je većinom na sredini nabijeno ognjište, povrh njega visi kotač o verigama, a u dnu kolibe je kao jedan stô za ostavljanje mlijecnih proizvoda. Koji tronog, klupa, sanduk za rublje i druge predmete, to je sav namještaj. U prostranijim kolibama su postrance kreveti (priče), na koje se meće posteljina (vuneni gunjevi), a drvene krive, usadjene medju robove krova, služe kao vješalice za razne predmete.

U planinama, gdje je oskudica vode, na krovu od juga je drveni žlijeb, da primi suncem otopljenu vodu snijega, koji donose iz kakve gudure ili pećine, da svjetlu služi za piće, dok se stoka pojti na rijetkim lokvama. Okolina kolibe obrasla je gotovo svuda ščavikom (Alpenkraut). Kakav rundov, čuvar, i neizbjegivi broj smedjih muha, koje pokrivaju hiljadama i hiljadama pojedine predmete i odmah uklone svaku prolivenu kap mlijeka — ne napastujući ukućana — to su neizbjegivi sustanari takovih naselja. Da ima i buha, valja spomenuti radi ravnjanja planinara, koje put prisili da noće u takovoj kolibi.

Svako naselje, na kome ima ljudi iz stranih kotara, ima svoga starješinu, koga slobodno bira i koji zastupa interes stanara (čobana) prema odnosnoj općini ili upravnoj vlasti.

Izlaženje na planinu i povratak s nje traje dosta dugo vremena. Čobani utroše za put od svojih sela do kolibe na planini pogdjekad i nekoliko nedjelja, jer se pomicu polako pasući putem stada od padališta do padališta. Stoka se na planini noću spraća u torove, oko kojih su naložene vatre, da ih čuvaju od vukova.

Za pašu se plaća državi pašarina. Prije su pašarinu ubirali spahiće. Tako su Vrancica i Zec u tom pogledu bila posjed Zečevića iz Visokoga.

Na Vranici ima mnogo i košanica, i baš ove privlače planinare ljepotom svoje flore — tako te će dalji naš put biti šetnja po ovim planinskim cvjetnjacima. Najprije ćemo prodolicom, koja se poput zelene kadife prostrala izmedju Ločika (2107 m) i Treskavica (2024 m), na kotu 1866 nad vrelom Podborcem. Tu nam Latif pokaza rukom put, što će nas ispod Vrata i Tikve, ostavljujući ih s lijeva, sa sjevera, odvesti prema istoku, i mi se s njima oprostimo.

Najprije kamenjakom, pa izmedju klekovine i drugoga grmlja dodjosmo pod Tikvu (1979 m) i proslijedisimo stazom od jedno pola metra širine u luku k jugoistoku, kako je i u specijalnoj karti put ucrtan. Pod Tikvom su bujne košanice prijevorske. Krasno alpinsko cvijeće prekriva tlo u sagovima, na kojima prevladava sad ova, sad ona boja. Sa jednoga mjesto nazrijevamo u dolini pod nama Vrbas. Zastajemo berući cvijeće, ali nam smeta teret što ga nosimo na ledjima i u rukama, a sunce nemilice prži, jer je u zenitu. Domala moramo obići Tikvu kod kote 1876, idući pravcem prema sjeveru, pa onda opet na sjeveroistok i istok k Sikiri (kota 1690). Ondje, gdje put zakreće na sjeveroistok, ima malo vreeće, jedino od Podborca (kome se i ne spustisimo) do ovdje, pa je valjalo otpočinuti. Gladni začudo još ne bijašmo, nego samo žedni. Odmorivši se i napivši se vode krenusmo na Sikiru. Tu su pašnjaci, košanice, i bjelogorične šume i šikare. Od jednoga čobančeta saznadoh, da su tamo izašli s posлом neki Sarajlje. Nadjosmo ih upravo na koti 1690 m, pa kako tu bijaše i jedan moj prijatelj a ostali mi znanci,

promijeni se i pravac moga putovanja. Sada bi vrijeme, da se rastanem i sa mojim vodnjom, lugarem iz Prokosa, koji je odatle sam krenuo glavnim gorskim putem, koji će ga preko kote 1333 dovesti u dolinu potoka Požarnice i njome pravo pred kuću.

Tako se rastadoh u 13 sati i ja sa Vranicom, ostavljujući za drugi put da upoznam zapadni dio Vranice, i da prodjem i druge oj staze i bogaze..., i krenuh sa mojim novim društvom dalje prešavši u skupinu Zeca.

Kako ovim recima nije svrha, da opisujem tu skupinu, spominjem samo, da sam sa Sikire penjući se uz Luku izšao na sedlo Kraljevo guvno (kota 1519). Nakon odmora od tri sata povratak uz Kotlov dō na Dernečište visoko 1820 m, odakle smo u 19 sati mogli na biljur da vidimo Trebević i sarajevski grad, pa Bjelašnicu, Visočicu, Prenj i Vran, poslavši te večeri zadnji pozdrav hercegovačkim priateljima. Sa Dernečišta krenusmo između Matorca (1939) i Zečeve glave (1766) na Gvožanske staje, pa se putem niz potok Bistrigu i rižom kroz selo Donju Bistrigu sputisemo u Bakoviće, kamo stigosmo u 21 sat i četvrt, prevalivši za 2 i četvrt razliku od kote 1820 na visinu od 600 m. Taj put je veoma strm.

Na ovom mjestu moram da se još zahvalim upravitelju fojničke šumarske uprave g. nadinžiniru Bulutu i prokoškom lugu g. Ivanu Pordušiću-Mauriću, koji mi olakšaše put na Vranicu, dovikujući im srdačni »Do viđenja!«

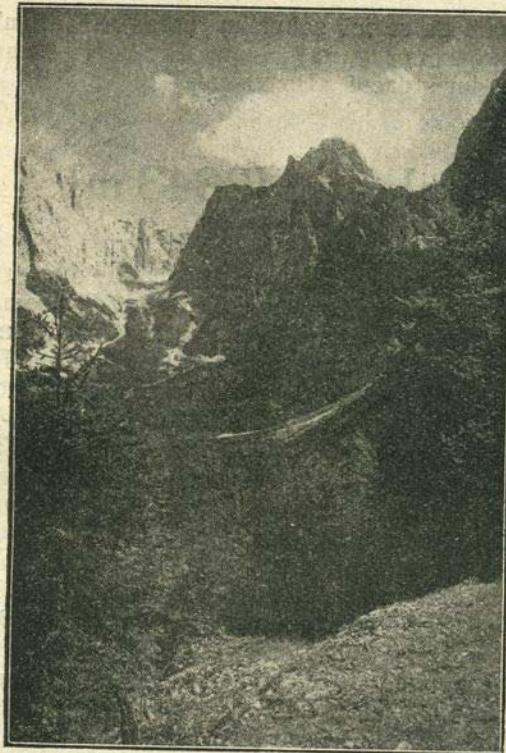
Jalovec [2643 m].

M. Bogdanović:

Zagreb.

Uspon na Jalovec (Sl. u prilogu) u Julskim Alpama (danas u Italiji) moguć je s tri strane. Iz Koritnice vode dva puta, koji se sastaju nešto pod vrhom, drugi put vodi iz naše »Erjavčeve koće«, dakle iz doline Velike Pišnice, a treći iz doline Planice. Putovi su, osim onoga iz Planice, potpuno markirani. Ulaz u samu dolinu Planice i dobra polovica puta je ipak markirana, jer se taj put podudara s putem na Poncu (2272), koji je markiran, a ujedno vodi k lijepom izvoru Save. Odlučio sam, da se popnem na Jalovec iz Planice i da se vratim na »Erjavčevu koću«. Krenuo sam iz Zagreba noćnim vlakom preko Karlovca u Ljubljani, odakle je zgodna veza za Gorjensko. Pred ulazom u dolinu Planice nalazi se željeznička stražarnica sada pretvorena u postaju, jer je to zadnja stanica na našem teritoriju. U Planicu je vlak stigao u 13 sati. Lijevo od stanice leži Planica, a desno lijepo gorsko mjestance Rateče. Nadao sam se, da će tu naći bilo naše ili talijanske vojnike, jer je blizu granica, ali nigdje ni žive duše. Vlak krene na stanicu Rateče, koja se već nalazi u Italiji, a ja se uputih u Planicu. Držao sam se markiranog puta, koji vodi više u lijevu stranu doline. Sama je dolina prekrasna. Okružena je samim visokim i kamenitim brdinama, od kojih se ističu s lijeve strane Ciprnik 1746 m, Suhu vrhu 1645 m, Sleme 1911 m, Moistrovku 2332 m i okomite stijene Travnika 2379 m. S desne se strane dižu Mala, Velika, Srednja i Zadnja Ponca, pa Kotova špica i napokon krasna piramida samoga Jalovca. Išao sam polagano uživajući u tom prekrasnom kraju. Put vodi dijelom kroz šumu, a nije naporan jer se uzdiže vrlo polagano. Obljeće puta se odjednom mijenja. Do sada je vodio po kamenu, a sada me evo na prekrasnoj livadi. S desne strane te livade (idući prema Jalovcu) izvire Sava. Na samoj livadi stoji pastirska koliba, koja može u slučaju nevremena dobro poslužiti. Na tom mjestu misli »Slovensko planinsko društvo« podići novu planinarsku kuću, koja će vrlo oživiti onaj kraj. Ujedno misli sagraditi novi put na Jalovec preko pobočja Moistrovke, koji će voditi našim teritorijem, jer sadašnji vrlo naporni put leži na talijanskoj strani. S te livade krenuo sam na izvor Save. Sava izvire visoko medju hridinicama i provaljuje u velikoj masi napolje, tako da je sam izvor kao neko malo jezerce. Voda iz toga izvora ne dopire do Rateča, jer se putem gubi u onom šupljikavom terenu. Na izvoru sam sastao neko društvo iz Rateča, koje je ovamo krenulo na popodnevni izlet. Iz Rateča do izvora Save ima $2\frac{1}{2}$ –3 sata hoda. Naskoro sam krenuo dalje prema Jalovcu, da potražim prikladno mjesto »pod vedrim nebom« gdje bih prospavao noc. Iz same doline može se lijepo vidjeti veliko snježište pod Jalovčevim stjenama. Konac snježišta nije vidljiv, jer

skreće desno medju stijene. I ravno po tom snježištu moguće je doći na Jalovec, ali je taj put opasan zbog kamenja, koje onđe često pada. Počevši od livade vodi put strmo prema Jalovcu. Taj dio puta nije markiran, ali zalutati se ne može, jer je moguć samo jedan smjer. Napokon sam našao prikladno mjesto za spavanje. Štogod sam imao u uprtnjači i čim sam se mogao pokriti, sve sam upotrebio. S Jalovčeve su strane počeli dolaziti oblaci. Pobojao sam se, da me ne zateče kiša ovdje medju bregovima, ali noć je prošla mirno. Jedino se gdjekad začulo zvončje koza, koje su negdje u blizini spavale, pa se valjda u snu micale. Spavao sam sasvim dobro. Probudio sam se u četiri sata. Odmah se počeo spremati na put. Od svoga noćnoga logora do snježišta, trebao sam gotovo sat. Sudeći po kamenju, koje se nalazi ispod snježišta, mora da je ono kud i kamo veće u godinama, kad je više snijega. Došavši do snijega, koji je bio prilično tvrd, pričvrstio sam na cipele dereze. Moj je naum bio, da se popnem na Jalovec izravno prodorom, u kojem se taj snijeg gubi — ali me od toga odvratila tutnjava kamenja, koje



Sl. 3. Jul. Alpe: Razor. Po kuplj. fotografiji.

je počelo padati. Poslije sam se uvjerio, da je to bila prava sreća, jer ne bio bio našao puta natrag, da sam krenuo tim prodorom. Ostavio sam dakle snijeg, skinuo dereze i nastavio daljnji uspon markiranim i osiguranim putem, koji vodi iz Koritnice. Taj put se odvraća od trupa samoga Jalovca i vodi mnogo na lijevo te nije zgodan za vrtoglave planinare. Počevši od snijega vodi put slično kao početak Praga na Triglavu strmo gore, a poslije ide nad okomitom stijenom te moraš — usprkos željeznim klinovima — da budeš na oprezu. Dalje vodi taj put po položitijem i posve bezopasnom terenu, gdje se sastaje s putem, koji vodi od »Erjavčeve koče«. Od toga raskršća kreće dalje na desno. Put je dobro markiran i osiguran klinovima, a gdjegdje i žicama. Na jednom se mjestu nalazi ploča, koja pokazuje, da je taj put izgradilo njemačko austrijsko planinarsko društvo (D. Oe. A. V.). Na tom sam mjestu ostavio svoju tešku uprtnjaču i krenuo dalje samo s cepinom u rukama. Išao sam komadić puta medju hridinama, no

doskora se oblik puta promijenio. Odjednom nestaje markacije na jednoj velikoj sipini. Gdjeđdje su se još nalazila mala snježišta. Napio sam se vode, koja je isticala ispod snježišta pod utjecajem jarkih sunčanih zraka, i krenuo ravno prema zapadu uz sipinu. Naskoro sam ugledao odozgo onaj prodror ispunjen snijegom. Markacije nigdje. Nastavio sam se dalje penjati po sipini. Kadsam stigao do vrha njezina, ugledao sam daleko pred sobom prema zapadu Veliki Ozebnik (2438 m) i ispod njega markirani put, koji vodi iz Koritnice (varijanta), odnosno iz Trente. Sad sam lako našao nastavak svoga puta. Markacije na sipini uništile su očito snježne lavine, jer su odvaljale sa sobom veće kamenje, na kojem su bili znakovi. Dva dana poslije toga našao sam na Razoru, u škrinjici potpise, knjižicu, koju su tamo postavili neki slovenski planinari i u kojoj se na prvoj strani nalazi na našem i talijanskem jeziku napisana opomena Talijanima, da ne uništavaju naših markacija »kao što je to učinjeno na Jalovcu«. Medutim je moje mišljenje, da to nisu učinili Talijani nego nevrijeme, kako je bilo i sa spomenikom na Krnu. Dalje vodi put strmo i sastaje se pod Jalovčevim hridnicama s putem iz Koritnice. Otud ima do vrha dobra pol sata. Napokon evo me na vrhu! Sam vrhunac ima oblik piramide s malo prostora na vrhu. Kako je bio prekrasan dan, vidjelo se daleko u Italiju, pa Buhinjsko gorje, Monte Canin, i kojih tri kilometra udaljeni Mangart (2678). No najljepši je pogled prema Triglavu (2863), Razoru (2601), Škrlatici (2738) i ostalim divovima Julskih Alpa. Na vrhu nisam dugo ostao, nego sam se vratio, jer sam počeo osjećati glad. No do moje uprtnjače trebalo je prevaliti još put od kojih tri četvrt sata. Ali to nije bilo teško, kad sam znao, što se krije u njezinoj utrobi. Sjeo sam da ručam i u to se sjetih da pogledam, koliko je sati. Na moje veliko začuđenje bila su već dva sata. Brzo sam pojeo i spremio se na put. Spustio sam se, istim putem do raskršća, od kojega se dijeli put k »Erjavčevu koči«. Mislio sam, da mi za taj put neće trebati više od pet sati, te da će tako biti najkasnije do osam sati u kući, ali sam se prevario u računu. Do raskršća kako tako, ali dalje naopako. To naprsto nije put, nego golemi kupovi kamenja na kojima se nalaze markacije. Put ni na nebū, ni na zemljii, jer se svaki čas od silnoga poskakivanja s kamenja na kamen nalazi u zraku. Slabo bi tu išlo bez cepina ili dugog štapa. Taj put-neput vodi po pobočju Travnikovu (2379) i dalje Mojstrovkom (2332). Nikad kraja! Misliš sad ćeš ugledati kuću, ali ni govora. Jalovec se više ne vidi, ali ti je zato neprestano pred očima (naime ako se neprestano obazireš) Grintovec (2344). Gdjeđdje vodi put nešto po travi, ali i to je vrlo oskudno. Gore dolje, gore dolje — ta se pjesma neprestano ponavlja. Komu »ministar financija« dopušta, da uzme vodiča, kad misli ići na Jalovec od Erjavčeve kuće, neka ga samo uzme, jer će ga taj odvesti putem, koji ide usporedno s tim putem (zapravo markacijama) i koji je po svoj prilici bolji, i ako nije markiran. Lošiji nikako nije. Kako je čitav dan sunce dobrano peklo, to sam i ja ožednio. Ali odakle vode? U »termosici« imao sam nešto malo, još s izvora Save, ali to je valjalo čuvati, jer se činilo, da ne će biti druge nego opet prespavati u ljepoj božjoj prirodi. Da mi je barem Soča bliže, koja tako zamamno gotovo pod mojim nogama izvire. Ali trebalo se strpiti. Oko sedam i po na večer počelo se smrkavati, tako da nisam više vido ni markacija. Dalje nije bilo moguće. Ali gdje da prespavam? Sam goli kamen, samo gdjeđdje koji čuperak trave. Konačno sam našao prikladno mjesto, nimalo ugodno za ležanje. Obukao sam se u što sam bolje mogao, povećerao i doskora zaspao. Te sam se noći češće budio nego prošle, valjda jer je bilo hladnije. Kasno u noći probudih se i ugledah krasan prizor. Nebo je postalo svjetlijie — znak, da se pomalja svjedok noćnih tajna. I zaista se naskoro pojavila okrugla mjesecčeva ploča i to upravo iza Triglava. Naskoro zablijesti triglavski ledeniak krasnim svjetlom. Neopisiv prizor!

Oko četiri sata ujutro počelo je svitati. Bilo je neugodno hladno, ta bio sam u visini od kojih 1900 metara. Pripalio sam svijeću, da na njoj ugrijem ruke i otopim snijeg, koji sam jučer putem našao i spremio u »termosici«. Uspjelo mi je da samo napunim poklopčić od »termosice«. Ali bolje išta nego ništa. Kad se sasvim razdanilo, spremio sam se na odlazak. Nisam išao ni pola sata, kadno se nadjoh na lijevom putu. Pogledam bolje i opazim, da je to put, koji vodi na Mojstrovku. Ta se dva puta ovdje sastaju. Sretan da sam se oslobođio onoga krasnog puta, krenuo sam dalje. Dva sam puta morao preći žičane zapreke, koje su tu ostale od rata. Tu se doduše nije ratovalo, ali »dobar je strah, komu ga je bog dao«. Napokon sam ugledao nekadašnji slovenski

»Dom na Vršiću«, koji se sada nalazi u Italiji i služi talijanskim financima kao sklonište. Kojih sto metara niže leži »Erjavčeva koča«, nekadašnja njemačka »Voss-Hütte«. Evo me na cesti, koja vodi iz Kranjske Gore u dolinu Trente i koju su vrlo lijepo izradili zarobljeni Rusi. Tu je na cesti trebalo opet proći žičanu zapreku, koja onđe leži upravo na granici. Malo poslije sastao sam dva čovjeka, jedan je bio poznati slovenski planinar dr. M., a drugi njegov vodič. Konačno sam dostigao svoj cilj, naime »Erjavčevu koču«. Odmah sam se uredio i legao, da malo prospavam, što nisam mogao prošle noći. U kući nije bilo nikoga osim opskrbnice, jednoga para i mene. Dan sam proveo u šetnji oko kuće. Jagoda je bilo sva sila. Sav je taj okoliš posut žalosnim ostacima rata. Ima porušenih baraka, žičanih zapreka, punih i praznih fišeka, ostataka od mina i drugih sličnih stvari. Najžalosniji prizor pružaju grobovi Rusa, kojih je zaglavilo oko stotinu od lavine, dok su gradili cestu. Dan nije bio vedar kao prošli, nego su se počeli skupljati oblaci i spremalo se na kišu. To me je neugodno iznenadilo, jer sam bio nakanio, da sutradan podjem na Razor. (Sl. 3.) No međutim su se u predvečer opet pokazale zvijezde. Dok sam sjedio za večerom, vratio se dr. M. sa svojim vodičem. Taj je vodič bio neki onizak čovjek, a prsa mu je pokrivaо nekakav ogromni znak. Pogledao sam pobliže i na svoje veliko čudo opazio, da je to znak njemačkog planinskog društva, koji mu je ostao još iz doba kad se to društvo bavilo po našim brdinama. Upoznao sam se s drom M. i saznao od njega, da je bio s vodičem na Jalovcu, a vodiča da je uzeo zato, da mu pomogne nositi fotografski aparat. Platilo mu je za tu turu 225 dinara, a trebao ga je samo jedan dan. Doista lijepa zasluga! Poslije večere ostali smo na novo izgrađenoj verandi i promatrali vrhove, koje se nižu od Špika (2472) do Prisojnika (2547). Na Prisojnik misli S. P. D. sagraditi novi put od »Erjavčeve koče«, tako da ne će biti potrebno ići preko talijanskog teritorija. Radi ispitivanja puta popelo se nedavno društvo slovenskih planinara na zapadnu stijenu Prisojnika, ali nisu mogli više natrag, pa su im morali poslati pomoć, koja ih je izbavila iz neugodne situacije. Iste sam se večeri upoznao s jednim slovenskim planinarem, s kojim sam sutradan krenuo na Razor.

Nešto o vremenu.

A. Pisačić:

Zagreb.

Kada se planinar sprema na put, pita redovito, kakovo će biti vrijeme.

Vremenom vlada sunce, ono grijе zemlju i njezin zračni plaš. Sunce stvara ljetо i zimu, ono je uzrok, da se vodene pare u zraku množe ili umanjuju; ono utječe na raspored tlaka u zračnom prostoru. Na vrijeme upliva poglavito:

1. Raspored zračnog tlaka na širokom prostoru.

2. Težnja, da se na tom prostoru nejednako razdjeljevi tlak izjednači, a učinak toga jesu vjetrovi.

3. Toplina, koja djeluje na isparivanje vode, pa time privodi zraku sad više sad manje vodenih para, od kojih opet odvisi vлага i oborine. Ako se vodene pare ohlade, nastaju oblaci, kiša, snijeg, oluja i tuča.

Zračni tlak mjerimo barometrom, toplinu termometrom, vlagu higrometrom, a jakost vjetrova posebnim kretalicama, smještenim na zgodnom mjestu.

Raspored zračnog tlaka prikazuje se spomoću posebnih aparata, kojima su mjesta jednakog tlaka spojena crtama. Crte jednakog tlaka zovu se »isobare«.

Budući da izvjestan oblik isobarâ odgovara izvjesnom rasporedu vremena, mogli bismo sigurno ustanoviti unaprijed vrijeme za naredni dan, kad bi nam bilo moguće za dotični dan iz dojavljenih dnevnih podataka točno konstruirati oblik isobarâ. Kako se pak raspored tlaka neprestano mijenja, mijenja se poradi toga i oblik isobarâ, pa tako nastaje bezbroj kombinacija, koje isključuju mogućnost, da bi se prema današnjem stanju znanosti s matematičkom sigurnošću proricalo vrijeme za naredni dan.

Proricanje vremena osniva se danas na posve empirijskoj metodi, kod koje igra glavnu ulogu raspored zračnog tlaka na širokom prostoru i mnogogodišnje iskustvo. Taj je postupak danas tako dotjeran, da stručnjaci proriču vrijeme sigurnošću od 85%.

Izdavanjem općenitih prognoza vremena bave se velike meteorološke centrale, koje i raspolažu nužnim gradivom i aparatom. Pojedinac može općenite prognoze za svoj kraj donekle usavršiti ako na njih primijeni vlastito opažanje i iskustvo. U našim krajevima nema danas centrale, koja bi redovito svoje prognoze objelodanjivala, pa je zato naš svijet upućen na prognoze bečke centrale.

Stjepan Kaltenbrunner, svećenik iz Linza, pokušao je da s pomoću opažanja i podataka bečke meteorološke centrale stvori podlogu za proricanje vremena od dana na dan. U tu je svrhu iz 40 godišta publikacija spomenutog zavoda za izvjesno mjesto i za svaki pojedini dan ispisao ove podatke: smjer vjetra, stanje barometra i sklonost barometra, da raste ili pada. Na osnovi tih podataka sastavio je za dotično mjesto i za svaki pojedini dan tabelu, iz koje se već oko podneva tekućeg dana može s velikom vjerojatnošću proreći vrijeme za slijedeći dan. Izradjena tabela vrijedi, dašto, samo za ono mjesto, za koje su opažanja ispisana; tako n. pr. tabela za Beč ne vrijedi za Zagreb. Kaltenbrunner osniva svoj pokus na iskustvu, da se vrijeme u jednom istom mjestu uz jednakе popratne pojave u većini slučajeva opetuje. Ako n. pr. danas faktori, koji utječu na vrijeme, kao tlak zraka, vjetar, vlaga, djeluju u izvjesnoj mjeri, to će sutradan s najvećom vjerojatnošću nastupiti ono vrijeme, koje je vladalo u prijašnjem kojem razdoblju



Sl. 4. Velebit: Krasno.

Foto: J. Poljak.

iza dana, na koji su pojave u zraku bile iste kao sada na dan opažanja. Toplini i vlagi ne podaje Kaltenbrunner osobite važnosti, naprotiv drži, da se ima večernjem rumenilu neba posvetiti veća pažnja, i to osobito načinu, kako je to rumenilo proteklo. Za Beč je izradio takove tabele docent dr. Rudolf Schneider, koji se njima služi kod sastava prognozâ bečke meteorološke centrale.

Osim prognoza na strogo znanstvenoj podlozi imade i takovih, koje se osnivaju na pukom iskustvu. Ali kod tih je prognoza vjerojatnost proricanja vremena mnogo manja. Tko pomnji promatra pojave u prirodi, nači će svu silu gradiva za proricanje vremena, pa ako se motrilac jošte posluži i onim, što narod i mnogogodišnja predaja o tome priča, moći će polučiti lijepih rezultata. Za pojedino mjesto imat će onaj najveći uspjeh, koji vrijeme za sutradan prosudjuje na osnovi pojava, uz koje je vrijeme pod sličnim prilikama u prijašnjem kojem razdoblju dan prije proteklo. Ovakav motrilac izvodi svoja proricanja po vlastitom iskustvu iz naoblačenja i smjera, kojim oblaci prolaze. Oblaci, što dolaze s juga i jugozapada, a često i s jugoistoka i sjeverozapada, redovno donose kišu i oluju, a sa istoka, često i sa sjevero-istoka i sjevera obično navještaju lijepo i hladno vrijeme. Svako mjesto ima svoj »bablji kut«: ako se od njega oblaci dižu, znači to kišu i ružno vrijeme. U svakom mjestu vladaju vjetrovi, koji donose obo-

rine, i takovi, koji stvaraju suho vrijeme. Ako se u nekim krajevima izvjesni gorski vrhunci zaviju u oblake (n. pr. Burni (!) Bitoraj nad Mrkopoljem ili Rišnjak nad Crnim lugom), onda je to znak, da će biti kiše i nev emena. Naprotiv kad se s mora vide bijeli oblaci nad vrhuncima Velebita, onda je to znak, da gore vlada »burin«, iza kojega često dolazi lijepo vrijeme. U drugim se opet krajevima vide gorski vrhunci u oči kiše mnogo bliže nego za lijepa vremena, kao n. pr. Klek iz Zagreba, ili k tomu u jakom morskom modriliu, kao n. pr. Sljeme iz Zagreba. Ali to vrijedi samo za ljeto, kasno proljeće i ranu jesen, a ne za ostala godišnja doba. Mnogogodišnje iskustvo uči, da potkraj prve polovine mjeseca svibnja obično nastupa preokret u temperaturi (ledenjači), pa da vrijeme oko Medardova (8. lipanji) naginje na kišu.

Oblaci igraju kod proricanja vremena veliku ulogu. Gusti tamni oblaci bliže su zemlji, dok se svjetlij i rjeđi nalaze u većim visinama. Najviši su oblaci posve bijeli i pahuljasti, a zovu se »cirrus-oblati« (»ovčice«) u visini od 6.000—10.000 m.

Imade životinja i biljaka, koje su osjetljive za promjene vremena. Kako planinar ne može u svakoj zгодi da se posluži stručnim prognozama, naročito, ako je na putu, bit će mu od koristi, da poznaje koji drugi način, kojim će moći s približnom sigurnošću ustanoviti vrijeme za sutradan. Evo gradiva, što smo ga u tom pogledu sabrali:

Iskustvo uči, da kod visokog zračnog tlaka imamo očekivati pretežno lijepo vrijeme, dok niski tlak navješta oborine. Ali u abnormalnim atmosferskim prilikama to pravilo ne vrijedi, kako se to vidjelo ove jeseni. I kraj visokog i niskog zračnog tlaka vladalo je ružno i kišovito vrijeme malo ne kroz puna dva mjeseca.

Spomenuto iskustvo u normalnim prilikama dovelo je do toga, da su uvedeni barometri, koji uz redovitu skalu o visni tlaku imaju još posebno kazalo sa oznakama vremena. Oznaka »promjenljivo« odgovara srednjem godišnjem tlaku dotičnog mesta; oznaka »lijepo« odgovara tlaku, koji nadvisuje srednji za 10—15 mm, a oznaka »stalno suho vrijeme« tlaku, koji nadvisuje srednji za 20—25 mm. Na slični način odgovara oznaka »kiša« tlaku od 10—15 mm ispod srednjeg, a »nevrijeme i oluja« tlaku od 20—25 mm ispod srednjega godišnjeg tlaka izvjesnoga mesta. No budući da poznavanje tlaka samo za jedno mjesto ne dostaje za valjano prosudjivanje vremena i pouzdanu prognozu o sutrašnjem danu, jer uz to treba poznavati raspored tlaka na oširokom prostoru, samo se po sebi razumije, da takove dijelomične prognoze vrlo često zataje, pa se onda vjera u njih gubi.

Uz druga opažanja vrlo je važno kod proricanja vremena dobro poznavanje tlaka zračnog, napose njegove sklonosti za padanje ili porast. Važan je nadalje momenat i sadržaj vlage u zraku. Kako naime vrijeme prema količini vlage naginje sad na kišu sad na suho, pravili se pokusi, da se s pomoću higrometra odredi prognoza vremena. Ako ima u zraku mnogo vlage, mogu se očekivati oborine, a kraj male količine vlage imamo se nadati lijepom vremenu. Higrometar sam po sebi ne pokazuje ništa drugo, nego koliko vlage ima u izvjesnom momentu u zraku. S pomoću njega možemo samo to konstatirati, dali vlaga u zraku raste ili pada, pa prema tomu stvaramo zaključke, dali će biti lijepo vrijeme ili padati oborine.

Ovdje treba istaknuti još jednu meteorološku pojavu. U kasnu jesen i zimi često se čita u općenitim prognozama: »magla u nizini, na visinama lijepo«. Takvo vrijeme u to godišnje doba obično ostaje po 8 i po 14 dana i tada u dolini i nizini leži gusta i neprozirna magla i usto vlada nesnosna studen, dok na gorskim vrhuncima, koji poput otoka strše iz maglenog mora, sjaje toplo sunce i vlada blaga i ugodna temperatura. Takvi su dani kao stvoreni za planinarske izlete na naše pitome planine! Dalnji podaci za prosudjivanje vremena jesu ovi:

A. Lijepom se vremenu možemo nadati.

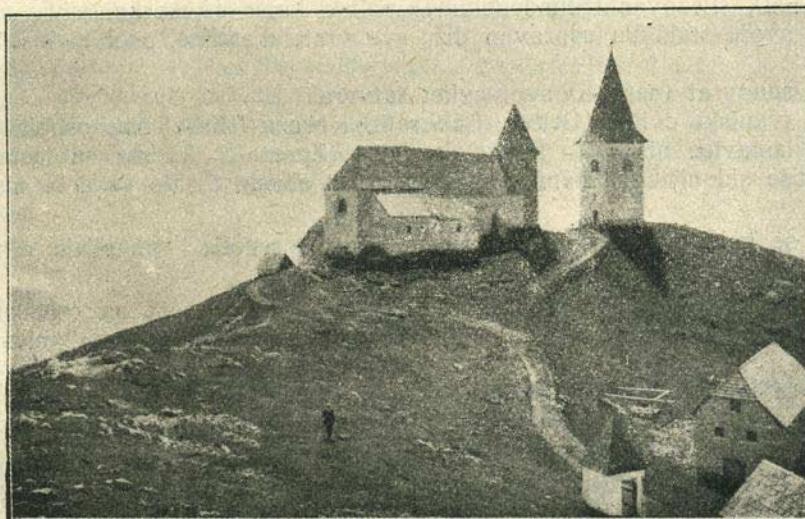
1. Ako kod trajne visoke temperature zraka barometar raste.
2. Ako barometar naglo raste, ustalit će se vrijeme tek onda, kada barometar doistigne svoj najviši položaj, odnosno sa toga položaja polagano pada. Ako barometar naglo raste, vrijeme je nestalno.



GORSKI KOTAR: TRŠĆE I OKOLIŠ.

FOTO: ZV. ZOBUNDŽIJA.

3. Ako vjetar duva sa istoka i sjevero-istoka.
4. Ako istočnjak oblaka polagano rastavlja.
5. Ako se niski gusti oblaci rasprše, a iza njih se pojavi plašt prozirnih oblačića.
6. Ako u planinama vjetar u predvečerje duva niz brdo.
7. Ako se t. zv. cirrus-oblaci (ovčice) pojavljuju na istoku i ako ujedno barometar raste.
8. Ako je u visinama zapao novi snijeg.
9. Ako u jutro ima mnogo rose.
10. Ako se magla spušta.
11. Ako pred zoru stane padati kiša, onda obično dugo ne traje i nakon dva tri sata obzorje postaje vedro.
12. Ako sunce u jarkom rumenilu zalazi.
13. Ako svoj cvijet otvaraju ove biljke: zanovjet (Regenblume), žutelj (Riegelblume), gušavica-jagodarka (Vogelblume), zvjezdanica (Sternmlere).«
14. Ako biljka kolj (Gänsedistel) svoj cvijet preko noći zaklapa.
15. Ako djetelina svoju stabljiku savija.



Sl. 5. Vrh Kumat sa crkvicom sv. Agneze.

Foto: A. Stiasni.

16. Ako se biljka crnika ili mačkov brk (Schwarzkümmel) ispruži, može se očekivati hladno vrijeme, a ako se skvrči, znak je, da dolazi toplije vrijeme.
17. Kada se pauci u većem broju pojavljuju.
18. Ako pauk marljivo prede na svojoj okrugloj visećoj mreži.
19. Kada blago u planinama uzbrdice pase.
20. Ako daždevnjak (salamander) plazi nizbrdice k vodi.
21. Ako je u planinama čist vidik samo u rano jutro ili u predvečerje.

B. Oborine imamo očekivati.

1. Ako nakon trajne visoke temperature zraka barometar pada.
2. Ako kiša stane padati poslije 7 sati u jutro, sva je prilika, da će ružno vrijeme potrajati cijeli dan.
3. Ako kamenje i pločnici za lijepog vremena postaju vlažni. Stari zagrebački pločnici bili su za to školski primjer. Po vlažnim mrljama u oči kiše može se lako raspoznati pješčenjak zagrebačke gore, što je uvidan u gradske zgrade.
4. Ako se ovlaže željezne šipke, što su namještene uza stijene na stubama u starim kućama.

5. Ako je mjesec okružen malenim kolobarima, kišno će vrijeme trajati više dana.
 6. Ako cirrus (ovčice)-oblaci dolaze sa zapada ili jugozapada i ako očitom brzinom kreću prema nama, bit će kiše za 24 sata, a ako ujedno pada i barometar, bit će kiše i prije toga.
 7. Ako vjetar u planini duva uzbrdice.
 8. Ako drži vjetar sa zapada i jugozapada.
 9. Ako se udaljene gorske kose ukazuju u tamno modroj boji i ako se konture njihove vanredno jasno ističu.
 10. Ako se na cestama prašina uzvitla.
 11. Ako se magla stane dizati. U Žumberku ima za taj pojav narodna poslovica: Magla pobire rosu — bit će kiše.
 12. Ako se za izlaza sunca javlja rumenilo osobita sjaja.
 13. Ako svoj cvijet ili lišće sklapaju ove biljke: sve vrste djeteline, zanovjet (Regenblume), žutelj (Riegelblume), gušavica-jagodarka (Vogelmiere), zvjezdanica (Sternmire), kolj (Gänsedistel), kaljužnica (Sumpfdotterblume), žabnjak (Hahnenfuss), slak (Winde) kiselica (Sauerrampfer).
 14. Ako svoj cvijet ili lišće rasklapaju ove biljke: poljski slak (Ackerwinde), mokrica (Gauchheil), sljezovac (Stundenblume), poljski kupus (Ackerkohl).
 15. Ako svoju stabljiku uspravno dižu sve vrste djeteline, osobito kiseljača (ceceli) (Sauerklee).
 16. Ako sunovrat (narcisa) svoj cvijet zatvara.
 17. Ako ivanjski cvijet (Gelbes Labkraut) i breza (Birke) šire osobiti miris.
 18. Ako lastavice nisko — tik zemlje lete. Zareznici, kojima se lastavice hrane, traže u oči kiše sklonište na zemlji, a lastavice ih slijede i zato se drže niskih zračnih slojeva.
 19. Ako se golubovi u neobično vrijeme vraćaju s polja i sakupljaju se u blizini golubinjaka.
 20. Ako pauk, koji obično prede svoje okrugle viseće mreže na prozorima ili vratima, napušta svoj rad i miruje, ili kad takovih paučina na običajnim mjestima uopće nema.
 21. Ako se pauk sakriva ili razara svoju mrežu.
 22. Ako se kokoši po dvorištu nemirno kreću ili se valjaju u prašini.
 23. Kada paun kao silno uplašen dreći.
 24. Kada miševi i štakori u neobično vrijeme izlaze iz svojih rupa.
 25. Ako su muhe nemirne i napadaju sve, što im se približi.
 26. Ako pčele napadaju na prolaznike ili u košnicu, tražeći sklonište.
 27. Ako se patke i guske po lokvama koprcaju.
 28. Ako žabe svoje rupe ostavljaju, pa se u velikom broju na polju javljaju ili se kraj vode skupljaju i u sav glas krečeću, kao da dozivaju kišu.
 29. Ako žabica-gatalinka (Laubfrosch), koja se obično smatra barometrom prirode, izlazi iz vode, ili iz posude, u kojoj je smještena.
 30. Ako se ribe na površini prebacuju.
 31. Osobit predosjećaj za kišu ima riba pučavac (piškor) (Schlammbeisser), koja se već 24 sata prije kiše stane u mulju nemirno gibati, dok napokon ne ostavi muljevito dno, te se uzdigne na površinu, gdje nemirno amo tamo pliva i požudno uvlači zrak. Zato ga Nijemci i zovu »Wetterfisch«.
 32. Ako daždevnjak (salamander) bježi od vode i plazi uzbrdice. Ima planinara, koji se smjesti vraćaju kući, ako na putu naidju na daždevnjaka, jer to drže za sigurni znak skore kiše.
 33. Ako blago u planini nizbrdice pase.
- Osim toga planinarima se preporučuje, da u tujem kraju pitaju iskusne starije ljudi za mnjenje o vremenu u dane naumljenoga izleta.

Naše slike.

Opis slike u prilogu »Jalovec« od vrsnog našeg fotografa Paulića nalazi se u isto imenom članku na str. 91. Druga slika priloga od g. Zobundžije donaša nam pitomo seoce Tršće iz Gorskog kotara. I opet jedan lijep primjer kakovim krasotama obiluje naš Gorski Kotar, koji nas u mnogčem sjeća lijepih i slikovitih partijs Alpa. Ubavo mjestance Tršće smjestilo u dubokoj krškoj dolini, koju okružuju unaokolo vrhunci i izdanci gorskih sklopova Risnjaka, Sniježnika i Kranjskog Sniježnika. Okolica Tršće puna je gorskih livada, isprekrižana plodnim poljima, a za ljetnih lijepih dana iz onog bujnog okolišnog zelenila bijele se poput labudova krovovi kućica, koje su pokrite jelovim i smrekovim dašćicama. Pitomu ovu sliku zatvaraju u obliku luka divlje i rastrgane Sokolanske stijene, koje ukrašuju i poljepšavaju cijelu tu velebnu panoramu. Tršće se nalazi na polovici puta između Gerova i Čabra uz prekrasnu gorskiju cestu i zato lako pristupno svakom planinaru. Opisi slika Razora, Vranice i klekovine nalaze se u odnosnim člancima.

U dubokom gorskom prođoru sjevernog Velebita između gorskih kosa Apatišana, Nadjak Bila, Velike Kose, Kuterevske Kose i Senjskog Bila smjestilo se pravo čedo gordog Velebita tih i mirno seoce Krasno. Mjestance Krasno važno je za planinare, koji polaze sjeverni Velebit, jer se nalazi vrlo zgodno smješteno, tako, da iz Krasna mogu pohadati cijeli sjeverni Velebit kao i južni dio Senjskog Bila. Tu će naći izvrsno prenočište u gostioni-planinarima vrlo skolnog Blaža Vukelića, a uz to sâm okoliš Krasna tako je lijep i slikovit, da privlači planinara, da ga pobliže upozna. U Krasno se dolazi ili iz Sv. Jurja preko Oltara (25 klm) ili pak iz Otočca preko ubave Švice i prašuma Kuterrevske Kose (19 klm).

Jedno od vrlo obljudjenih izletišta zagrebačkih planinara u susjednoj Sloveniji jest brdo Kum (1219 m). Uspon na Kum podesan je s triju tačaka, sa postaje Zidani Most, sa postaje Hrasnik i sa postaje Trbovlje. Naša slika prikazuje nam vrh Kuma sa crkvicom sv. Agneze. —ak.

Planinarske vijesti.

SLAVENSKA PLANINARSKA DRUŠTVA.

1. **Poljsko planinarsko društvo »Towarzystwo Tatrzańsko« u Krakovu** osnovano g. 1874., koje je godine postalo i »Hrvatsko planinarsko društvo«. Ono je posvetilo svoju pažnju Tatrama i Karpatima, pa je i osnovalo na tom području podružnice: čarnohorskiju u Kolomeji i Pienišku u Ščavnici. Društvo je od 1879. svake godine izdavalo spomenicu (pamientnik) s izvještajima o djelovanju središnjeg društva i podružnica i sa člancima o planinarstvu, geologiji, geografiji i meteorologiji s obzirom na Tatru i Karpatu. Društvo je sa svojim podružnicama do rata podiglo cijeli niz planinarskih koliba i skloništa, medju kojima je jedno od prvih sagradjeno u Morskom Oku. Nakon dvadesetpetgodišnjeg opstanka društvo je g. 1899. imalo 20 planinskih skloništa i blizu 2000 članova, koji je broj do g. 1914. narastao na više tisuća. Članove je imalo nesamo u spomenutim planinskim krajevinama, nego i u svim glavnim mjestima Galicije i tadašnje ruske Poljske, pa i u inozemstvu, a najviše ih je dakako bilo u sjedištu društva, u Krakovu. Svaki inteligentni Poljak, koji je prijatelj prirode i planinarstva, držao je za

svoju dužnost, da se začlani u to kulturno udruženje. Podatke o djelovanju toga društva poslije rata donosimo naknadno.

2. **Češko planinarsko društvo »Klub českých turistů v Praze (KČT)** osnovano je g. 1898. i počelo je odmah izdavati svoj mjesecnik »Časopis turistu« s opisima čeških i tudihih, napose slavenskih planina i s popularnim člancima iz zemljopisa i geologije. Taj se klub poslije rata prozvao »Klub česko-slovenských (slovačkých) turistů« i svoje djelovanje proširio na pripojenu Slovačku. Do konca ožujka 1921. klub je imao 13.000 članova (prirast u g. 1920. 3500 članova), a tomu je broju prirastlo do konca 1921. novih oko 10.000 članova, tako da to društvo danas broji oko 23—25.000 članova, te iza njemačko-austrijskog društva sa 120.000 članova pripada medju najjača planinarska društva u srednjoj Evropi, a u Slavenstvu je danas bez sumnje najbolje organizovano i najbrojnije planinarsko društvo. Po uzoru sokolskom organizacija se sastoji od odbora (podružnica) u pokrajinskim mjestima i od župâ, u koje se odbori pojedinih krajeva sjedinjuju, da složnim i sporazumnim djelovanjem promiču plani-

narske svrhe u dotičnom kraju. Prošle je godine članarina iznosila 40 češko-slovačkih kruna. Danas je društvo razgranjeno po svim krajevima češko-slovačke republike, uživa obilnu subvenciju (oko 1 milijuna kruna), izdašnu moralnu potporu (putem upravnih oblasti) i pogodnosti na željeznicama, pa uz čisto planinarstvo u Krkonošama i Tatrama vrši revno i praktičnu zadaću društva za promet stranaca, a velike je zasluge steklo uzornom organizacijom djačkih prenocišta (studentske nocleħárny), koje omogućuju dјjacima jeftino putovanje po cijeloj državi. Danas ima zaslugom tогa društva više stotina takvih potpuno uredjenih prenocišta u Češkoj, Moravskoj i Slovačkoj.

3. Slovensko planinsko društvo u Ljubljani (SPD) osnovano je g. 1893. te je već druge godine počelo izdavati svoje ilustrirano glasilo »Planinski Vestnik«, koji je za rata obustavljen, ali je prošle godine nastavio svoje djelovanje i donio uz slovenske više hrvatskih članaka iz pera gg. Gušića, Bošnjakovića i Maldinija. Godišnja pretplata za članove iznosi ove godine 100 kruna (lani 70 kruna). Društvo je prije rata imalo velik broj podružnica u svim krajevima Slovenije, te je brojalo oko 4000 članova. Poslije rata rapskim je ugovorom izgubilo sve podružnice u Primorju, napose brojne organizacije u Trstu i Gorici, nadalje u Kranjskoj, Vipavsku, Idrijsku i Ilirsku podružnicu, a od planinskih kuća ove: Koritničku pod Mangartom, dom na Vrsiču i kuću na Poreznu. U Koruškoj izgubljene su dvije podružnice: u Borovlju i Velikovcu. Od starih podružnica danas djeluju ove: Savinjska u istoimenim planinama. Podravska u Pohorju, Kranjska na Karavankama (na Stolu), Radovljička na Begunjščici, Selška na Ratinovcu, Kranjskogorska na Vršiču (Rimljevo sklonište), Posavska sa sjedištem u Sevnici. Nove su podružnice ove: Mariborska, Rogaška, Mislinjska u Slovenjgradu, Nežiška u pograničnom kraju Koruške i Dolenjsko-Bjelokranjska u Novom Mjestu, dakle u svem 12 podružnica. Češka podružnica SPD se razišla, jer po ustavu češkoslovačkom tamošnji državljanji ne mogu biti članovi inostranih društava, pa je »Češka kuća« pod Grintavcem pripala središnjem odboru SPD. Podružnica u Gorici preobrazit će se u novo samostalno slovensko planinsko društvo, ali će ostati u uskoj svezi sa središnjim društvom u Ljubljani. Središnje društvo imalo je lani 2800 članova, a podružnice oko 1500—1800 članova, tako da društvo sa podružnicama danas broji oko 4300 do 4600 članova. Od podružnica ističe se radom i brojem članova mariborska, koja je prošle godine u 3. godini od osnutka brojila 425 članova.

Društvo ima sada 30 planinskih kuća, koje predstavljaju vrijednost desetak milijuna. Članarina u prošloj je godini iznosila 24 kruna, pristupnina 6 kruna.

4. Hrvatsko planinarsko društvo (HPD) osnovano je g. 1874., dakle 5 godina poslije poljskoga, za svečanih dana otvorenja hrvatskoga sveučilišta u Zagrebu. U prvih 25 godina društvo je brojilo oko 250—400 članova, a tek g. 1898., kad je po primjeru češkoga i slovenskoga planinarskog društva počelo izdavati svoje društveno glasilo »Hrvatski Planinar« i pošto je promjenom pravila uvelo organizaciju podružnica, počelo se snažnije razvijati, te je u oči rata imalo 800 članova i 3 podružnice: u Gospicu, na Sušaku i u Senju i podiglo planinarsku kuću na Sljemenu. Kad je poslije rata obnovljen društveni rad, počeo je broj članova postepeno rasti, te je u g. 1920. društvo zajedno sa podružnicama imalo oko 1800 članova, a u god. 1921. oko 2500. Od g. 1909., dakle u 12 godina, taj se broj povećao za 2000. HPD ima ove podružnice: Gospic, Senj, Delnice, Fužine, Mrkopalj, Ogulin, Petrinja, Jastrebarsko, Orahovica, a obnavlja se podružnica na Sušaku, koja je prije rata brojila oko 200 članova. Prije su postojale još ove podružnice u Krapini (»Strahinjščica«), Ivancu (»Ivančica«), Križevcima (»Kalnik«), Požegi (»Papuk«), Karlovcu i Vrbovskom (»Lovnik«); ali pokušaji, da se obnove poslije rata, dosada nisu uspieli. Od podružnica najjača je lička u Gospicu, koja je u g. 1920. brojila 421 člana i zasnovala i pripravila gradnju planinarskog doma na Visočici kraj Gospica, ali na žalost nailazi na zapreke sa strane države. Društvo ima planinarsku kuću na Sljemenu, sklonište u Prekriju, u središtu Samoborskog gorja. Kolibu braće Krajač pod Jadićevom plani na Senjskom Bilu, a prema programu namerava izvesti pregradnju Sljemenske kuće, novogradnju planinarske kuće na Rišnjaku, kad se riješi riječko-sušačko pitanje, gradnju planinarske kuće na Plitvičkim jezerima, pak po jednog skloništa na sjevernom i južnom Velebitu. U novije se vrijeme pokreće misao o osnutku planinarskih podružnica HPD u Sarajevu i Prijedoru u Bosni i u Imotskom i Šibeniku u Dalmaciji.

5. Društvo planinara u Bosni i Hercegovini. Potkraj prošle godine osnovano je to društvo sa sjedištem u Sarajevu kao samostalna organizacija. Prije rata postojao je ondje planinarski klub sa službenim značajem. Temelj su mu udarili stranci (Nijemci i Česi), a uz njih prionuo i naš svijet, tako da danas imade dosta dobrih i oduševljenih planinara. Jedno pedesetak ponajboljih organiziralo se sada u ovo društvo, koje ne reflektira

na članove, koji se ne bave stalno planinarskim sportom. U drugim mjestima Bosne i Hercegovine nema planinarskih društava, jer smisao za taj sport još nije dovoljno razvijen. U samom Sarajevu ima više sportskih društava, koja se bave i planinarstvom; to su gotovo sva nogometnaška društva s planinarskim sekcijama. Valjano je i dobro organizirano sa dosta oduševljenih planinara sarajevsko radničko društvo »Prijatelj prirode«. Jedna skupina planinara radi oko toga, da se pored gornjeg društva osnuje podružnica HPD u Sarajevu. To bi društvo bilo i za šire hrvatske slojeve, koji se zanimaju za planinarstvo. Osnovano društvo bosansko-hercegovačkih planinara dostoјno se reprezentiralo na nedavnoj planinarskoj izložbi u Zagrebu biranim izlošcima i vrlo lijepim fotografiskim snimcima.

6. Srpsko planinarsko društvo u Beogradu (SPD). U Srbiji prije rata nije bilo središnje planinarske organizacije sa podružnicama u planinarskim krajevima, kojima Srbija obiluje, nego su postojala pojedinačna planinarska udruženja, kao »Srpsko planinarsko društvo u Beogradu« na tamoznjem sveučilištu, pa mjesna planinarska udruženja u Užicu, Nišu i Vranji, koja su se brinula za poljopravljanje mjesta i okolice i za promet putnika u onom kraju. Prošle su godine prijatelji planinarstva u Beogradu poduzeli inicijativu za osnutak veće planinarske organizacije u Srbiji, te su 9. ožujka 1921. održali sastanak, na kojem je stvoren zaključak, da se »Srpsko planinarsko društvo« u Beogradu opet oživi time, da se sakupe članovi i izvrše sve priprave za glavnu skupštinu. No kako se sve više osjeća potreba praktičnog vršenja turistike u Beogradu, a upravni odbor »Srpskog planinarskog društva«, kojega su članovi u ratu poginuli u velikom broju, ne može odmah da zadovolji ove potrebe, stvoren je zaključak na tom sastanku, da se vrše redovni nedjeljni sastanci svakog petka u dvorani »Njujork« radi priprava

za nedjeljne izlete, da se o tim sastancima i o zaključku glede obnove »Srpskog planinarskog društva« obavijeste sva sportska udruženja sa molbom za saradnju, pa da se stupi u vezu sa centralnim »Ferijalnim Savezom« u svrhu saradnje. Organizacija planinarstva imala bi se izvesti na taj način, da sva takova udruženja stvore središnje »Srpsko planinarsko udruženje« sa sjedištem u Beogradu, a ovo bi onda stupilo u planinarsku zajednicu ili savez sa planinarskim društvima hrvatskim u Zagrebu i slovenskim u Ljubljani u svrhu sporazumnoga i zajedničkoga promicanja planinarstva u našoj državi.

7. Bugarsko planinarsko društvo u Sofiji. God. 1899. osnovali su Bugari svoje prvo »Bulgarsko turističesko druženstvo »Aleks Konstantinov«, prozvano po poznatom piscu »Baj Ganje«, koji je svojim djelima i životom riječju prvi krčio put planinarstvu u Bugarskoj. Društvo je izdavalo od g. 1902. svoje glasilo »Bulgarski Turist«, koji je izlazio svaki mjesec osim srpnja i kolovoza. Do 1914. imalo je nekoliko »klona« (podružnica), kao u Sofiji, Plovdivu, Plevni i dr. Stajalo je u vezi sa HPD i SPD i bugarski planinari, većinom profesori i učitelji, posjećivali su o velikim školskim praznicima i slovenske i hrvatske planine. Pored toga društva u Bugarskoj je prije rata postojao »Junoški (omladinski) turističen sojuz« (savez), koji je imao mnogo podružnica u planinskim krajevima Bugarske i organizacija mu je slična djačkom »Ferijalnom Savezu«. Poslije rata planinarstvo je opet oživjelo u Bugarskoj i ove godine na uspomenu 25-godišnjice smrti Aleka Konstantinova, osnivača bugarskog planinarstva, priredjuju se mnogobrojni izleti i otvaraju skloništa. Bugarska, koja je bogata planinskim krajevima, revno se povodi u tom pogledu za primjerom na prednih naroda srednje i zapadne Evrope.

I. Pasarić.

Društvene vijesti.

Veza između Alpine Club-a u Londonu i HPD. G. predsjednik HPD zamolio je najuzornije i glavno planinarsko društvo svijeta, dne 22. XII. 1857. osnovani Alpine Club u Londonu, da mu pripošalje radi naše informacije svoja pravila. Toj se je zamolbi Alpine Club u Londonu najpripravnije odazvao, te priposlao otisak svojih pravila sa popisom i adresama svih svojih članova, glasovitih svjetskih alpinista. Pismo koje je naš predsjednik dobio od Alpine Cluba iz Londona glasi u prevodu:

27. travnja 1922

Dragi gospodine!

Častim se potvrditi primitak Vašeg c. 21. travnja te mi je ugodno priposlati Vam ovine prijepis pravila i popis članova ovog Cluba kako ste tražili. U zamjenu bio bih Vam vrlo zahvalan kad bi imali ljubeznost priposlati mi prijepis Pravila Vašeg kluba.

Sa veleštovanjem

I. Oughton, v. r., pom. knjižničar.

Naš predsjednik se najpripravnije odazvao zahtjevu Alpine Cluba, te je pripisao naša pravila sa kratkom naznakom dobe utemeljenja, broja članova, podružnica i koliba HPD te izjavio svoju radost što će HPD dostavljati svoje publikacije takodjer Alpine Clubu u London i zamolio za dobrohotno uzvraćanje sa pripošiljanjem organa Alpine Cluba, koji nosi ime: Alpine Journal.

Alpine Club u Londonu je najstarije, najvažnije i najglasovitije planinarsko udruženje svijeta. Njegovi utemeljitelji su glasoviti alpiniste MM. William, C. E. Mathews, Ed. Kennedy, Hudson, MM. T. W. Hinchcliff, Alfred Wills i John Ball. Njegova povijest je zapravo povijest svjetske alpinistike. Planinarska djela njegovih članova kao: Whymper-a, Conway-a, Leslie Stephen-a, Dent-a, Kennedy-a, Coolidge-a i Freshfield-a su klasična djela planinarske književnosti. Club je zatvoreno društvo najodličnijih i najsposobnijih planinara, koji već kod kandidacije za članstvo moraju dokazati svoju veliku planinarsku prošlost. Club je dakle velik i glasovit ne po broju članova, nego po svojem planinarskom radu na čitavom svijetu.

Knjižica koju je od Alpine Cluba primio naš predsjednik sastoji od 37 stranica malog formata te je izdana 1922. a izdaje se svake godine, jer sadrži popis svih članova i sve promjene u članstvu. Na stražnjem vanjskom omotu sadrži statistiku prema kojoj je Alpine Club siječnja 1921. imao 636 članova a god. 1921. izabrana su nova 24 člana, dočim su god. 1921. istupila šestorica, a umrlo 21, tako da je 1. siječnja 1922. Club imao 633 člana.

Na prvoj stranici označen je odbor, koji sastoji od predsjednika gosp. J. Norman Collie, LL. D., F. R. S. koji svoju službu vrši od god. 1920., dvojice potpredsjednika, (počasnog) tajnika te odbora koji sastoji od 9 članova i petorice izvanrednih članova odbora. Izdavatelj društvene publikacije: Alpine Journal je već od god. 1896. gosp. G. Yeld sa svojim pomoćnikom g. kapetanom J. P. Farrar-om. Osim toga imaju (počasnog) knjižničara i čuvara slika i fotografija. Druga stranica sadrži popis svih predsjednika sa naznakom godina službe od postanja društva do danas, treća i četvrta stranica sastoji popis potpredsjednika, tajnika, te izdavača društvenih djela; 5 do uključivo 12 stranica sadrže društvena pravila; 13 stranica sadrži Listinu Časti Alpine Cluba t. j. popis članova, koji su u ratu poginuli ili u aktivnoj službi umrli. Na 14. stranici su počasni članovi, medju kojima se nalazi i belgijski kralj, a od 15. do uključivo 36. stran-

nice je abecedni popis članova sa naznakom adrese i godine začlanjenja. Konačno 37. str. sadrži one, koji su god. 1921. istupili i umrli.

Dr. I. Krajač.

Program markacija u Samoborskom gorju.
Označiti valja početak i raskrižja, cesta u Sv. Janu, Plešivici i Vranovdol.

Markirati valja:

1. Plešivica:

Kratice ceste i staru cestu do sedla poljaničkog, popraviti markacije od Poljanice do vrha Plešivice. Od vrha markirati istočni rub južnog dijela Plešivice do puta i put koji vodi južnim obronkom do najgornjeg velikog okreta cesta, koja vodi od sela Plešivice do sedla poljaničkog. Od vrha Plešivice (piramida) eventualno markirati bijom sjevernog njenog dijela te put, koji se spušta do pod Okić (Popovdol, Novoselo).

2. Samoborski Oštrc:

Iz Poljanice (sedlo Plešivičko) prečacem (jarkom) pod Prekrižje, a iz Prekrižja popraviti markaciju do pod Mrakužičeve livade (eventualno radi vožnje skijima najistočnijim putem), pod Mrakužičevim livadama markirati put zapadnim obroncima na sedlo Presiku odakle popraviti markaciju hrptom na vrh Oštrca. Sa vrha popraviti markaciju u Rude. Eventualno iz Prekrižja sjevero-istočno mimo vrela pa usjeklinom istočnog dijela na Mrakužičeve Livade i dalje do sedla Presike.

3. Žitnica sa najvišim vrhom Japetić:

Iz Vranovske drage samo gdiedje ispraviti oštećenu markaciju Vranovskim Jarkom na Velika Vrata (Lipovačka), zatim ispraviti notice oštećenu markaciju od Velikih Vrata na vrh Japetića. Sa masiva pod vrhom markirati uspon na sjevero-zapadni vrh Žitnice (zimi pogled na Alpe); popraviti markaciju Japetić-Sveta Jana odnosno Ivančići (radi skraćenja puta u Jasku), koja bi se markacija na plateau Žitnice imala odvajati od markacije na sjevero-zapadni vrh. Eventualno markirati sa vrha Japetića sjevernim obronkom silaz na rub Citrove Drage, odakle jarkom (izvor, koji za kratko ponire) pod Gornji Lipovac, odnosno lipovačkim putem natrag na Velika Vrata.

4. Spojni putovi:

Od Velikih Vrata (lipovačkih), nastaviti dosadanje početke markacije mimo vrela dolinom pa usponom kroz šumu na veliku livadu Kovinjšicu (teren za skijanje), pa preko livade na sjeverni rub i putem nad završetkom Bijele Drage nadopuniti markaciju rubom sa sjeverne strane gorskog hrpta, koji se uspinje do puta Prekrižje-Oštrc zapadno pod Mrakužičevim livadama. Od

rečenog spojnog puta nadostaviti markaciju u sjevernem pravcu do pod sedlo Presiku i dalje putem na gradinu Lipovac; u južnom pravcu kroz Belu Dragu (izvrstan izvor) mimo Sopota na selo Prilipie i kroz isto do ceste Jastrebarsko-Plešivica. Eventualno markirati kratki spojni put od sedla Presike jarkom do puta, koji vodi na gradinu Lipovac. Eventualno od sedla Presike dolinom u Braslovje na cesti Poljanice-Samobor. Spojni put od kipa pod Prekrižjem dolinom na Sopote i Vranovdol, (koji će put dolaziti u obzir radi uspona od planinarske kolibe HPD u Prekrižju na Japetić preko Bijele Drage ili Vranovdola). Najkraći prečac od Ruda preko Sv. Lenarda do kolibe HPD u Prekrižju.

5. Iz Jastrebarskog i iz postaje Zdenčina na stari grad Okić.

Kao daljni posao imao bi se eventualno markirati radi pješačkog uspona na Sv. Geru prečki put šumom iz Jastrebarskog preko Črnilovca na Petrovinu odakle opet prečki po prilici kroz Šljevine (selo) i kod Pribića na cestu Krašić-Kostanjevac, te na istoj cesti sve pračace do Sošica, odakle treba popraviti markaciju na Sv. Geru.

Eventualno bi se po vremenu mogao markirati put od Sv. Jane uz potok Dragu preko Grabra najkraćim putem na Budinjak odnosno sedlo povrh njega na cesti Stojdraga-Kalje.

Na Jastrebarskom i Zagrebačkom kolodvoru treba postaviti na limu uljenom bojom narisani kratku skicu markiranih puteva Plešivice, Oštrelja i Japetića sa naznakom udaljenosti od Samobora, Jastrebarskog i planinarske kolibe u Prekrižju.

Dr. J. K.

Put na Bijele Stijene. Od Begovog razdolja istim putem kao i za Bijelu Lasicu, preko Okruglice-poljane i Duge poljane dolazi se na Vrbovsku poljanu. Tu kako je već spomenuto, križaju se putevi iz Tuka i Begovog razdolja. Put, koji dolazi iz Tuka, kreće na Bijelu Lasicu, dočim onaj iz Begovog razdolja vodi ravno preko Vrbovske poljane na Bijele Stijene. Planinara upozoravamo, da pripazi na veliku pećinu lijevo na sredini Vrbovske poljane, gdje će naći napis: »Desno sto metara put na Bijele Stijene.« Skrene li na taj put, koji prolazi uz veliku gromadu kamenja, opazit će veliki kamen, na kojem je crvenom bojom napisano: »Ravno preko poljane na Bijele Stijene.« Prešavši cijelu poljanu dolazi se do početka šume, gdje se nalaze na prvim stablima opet crveno-bijeli znakovi. Na poljani se ne može zabludititi, jer sredinom poljane vodi jedino taj put,

koji je označen sa prije opisanim hrpmama kamenja. Jedan putić lijevo zavija k pastirskim kolibicama, koji se imade izostaviti. Od kraja Vrbovske poljane dalje šumom rijedje su oznake, jer je to jedini put, što kroz šumu prolazi. Nakon pola sata hoda dolazi se do puta, koji vodi lijevo na II. vrh Bijele Lasice. Ide se ravnđe dalje preko Rapavice na Dragu poljanu. Ovdje treba da planinar ide sredinom poljane pravcem na 3 smreke. Od ovih smreka vidi se odmah u dnu poljane desno, na rubu šume veliki znak crveno-bijelom bojom na jednoj bukvici. Odavle opet vode znakovi do ceste, koja dolazi iz Tuka. Ovom cestom treba ići kojih 500 koraka do Begove staze, koja je takodjer označena crveno-bijelo. Za deset časaka hoda Begovom stazom zatvara put velika pećina, na kojoj je velikim slovima označeno: »Uspon na Bijele Stijene.« Tim putem, koji je označen od drveta do drveta tako, da se svaka oznaka vidi unapred, stiće će svatko sasvim sigurno za dva sata lagana uspona na Bijele Stijene.

Planinarstvo u Zagorju. Hrvatsko Zagorje obiluje i planinama i prirodnim krasotama, a na domaku je Zagrebu i Varaždinu, te po tom lako pristupno planinarama. Strahinjšica, Ivančica, Ravna gora, Macelj gora zanimljive su u geološkom i planinarskom pogledu; na njihovim obroncima ima znamenitih gradina, a na podnožju prirednih i historijskih znamenitosti, kao što je Krapina sa preistorijskim nalazištem, Radoboj i Golubovec s ugljenicima, Lepoglava sa starom pavlinskom crkvom i samostanom, Trakoščan sa znamenitim muzejem starina i t. d. No unatoč tomu Zagorje je u novije vrijeme u planinarskom pogledu zapušteno. Malo se planinara uspinje na Ivančicu, Ravnu goru i Strahinjšicu, i to većinom iz Varaždina, Zlatara i Krapine, a iz Zagreba i daljih strana vrlo su rijetki izletnici.

Tomu treba doskočiti i naše Zagorje otvoriti planinarskom prometu. Prvi je uvjet tomu, da se i na zagorskim planinama, napose na Ivančici podignu nužne planinarske uredbe.

Na Ivančici bila je prije 30 godina drvena piramida, koju je uništilo zub vremena, a pomagali su u tom i okolni ljudi, naročito drvari i pastiri, a danas joj se jedva i mjesto poznaće. Osim toga je taj najviši vrh u Zagorju obrastao šikarjem i drvećem, te ne pruža planinaru nikakvog vidika, a ni užitka, jer na vrhu raste nekakva smrdljiva biljka s lukovicom, koja naprsto svojim vonjem guši čovjeka. Prijeka je potreba, da se Ivančica uredi, a kod toga bi moglo uspješno suradjivati planinarsko društvo u Varaždinu, koje je lijepo markiralo put na Ravnu goru.

Poznato je, da na Ivančici izraduje šumogradovac drva i posjednik g. Zabavnik iz Budinšćine, koji na Ivančici ima više drvarskih stanova. U šumskoj kolibi na podnožju gore, gdje stanuje lugar, ima jedna osoba sa dvije postelje, koja bi bila zgodna za konačište. U blizini je voda, a kod lugara može se dobiti sira, mlijeka i jaja. Nadalje se govori, da je općina Ivanec prije rata snovala graditi željeznu piramidu na vrhu Ivančice, da tako pospješi razvoj planinarskog prometa u onom kraju i time podigne gospodarsku privredu pučanstva; ali je rat osuđio tu lijepu zamisao. I doista put na Ivančicu je iz Ivanca na više mjesta dobro markiran, što je, kako čujemo, zasluga sadašnjeg ravnatelja lepoglavske kaznione, pa kroz Ivanec i prolazi većina izletnika s Ivančice, na pose planinari iz Varaždina. Put iz Zlatara bio je od Oštrega nad Lobotom prije 20 godina također označen, ali danas markacijama nema traga; dok put iz Budinšćine, premda je najkraći i najzgodniji za zagrebačke planinare, nije uopće dosad markiran. Prema tomu valja g. Zabavnika zamoliti, da vrh Ivančice iskrči, da hrvatskom planinarskom društvu ustupi drvo za gradnju piramide i da planinarima dopusti konačenje u jednoj od svojih koliba na Ivančici. Ako još općinska zastupstva u Ivancu, Varaždinu, Zlataru podupru nastojanje hrvatskog planinarskog društva, mogla bi se u proljeće sagraditi drevna piramida na vrhu Ivančice. Kad se sve to provede, moći će se izlet na Ivančicu iz Zagreba preko Budinšćine obaviti u jednom danu, a preko Ivančice u Ivanec i dalje željeznicom do Golubovca i preko Veternice u Krapinu od subote poslije podne do nedjelje navečer.

Darovi. Član društva g. Z. Zobundžija poslovodja tvrtke J. Meinl, darovao je 200 K za gradnju planinarske kuće pod Risnjakom, a 100 K za »Hrvatskog Planinara«.

Član društva i odbornik g. Vladimir Pavlaković knjigotiskar u Zagrebu pretplatio je tri dobra i marljiva djaka a uz to vrsna planinara na »Hrv. Planinara«. Plemenitim darovateljima najljepša hvala od strane društve, pak poveli se

za njihovim primjerom i drugi ljubitelji planinarskog športa i »Hrvatskog Planinara«.

Iz uredništva. Uredništvo »Hrv. Planinara« dobilo je u zamjenu dosada slijednje časopise: Slovenski Planinski Vestnik iz Ljubljane. Sarajevski sportski list kao glasilo sarajevskih planinarskih društava; Naš otač džbinu, list za upoznavanje naše domovine iz Karlovca. Od vanjskih časopisa dobili smo »Časopis Turistu« glasilo kluba česko-slovenskih turista u Pragu; zatim »Bulgarski Turist« glasilo turist. kluba u Sofiji, »Organizator« kao glasilo bugarskog turist. saveza u Sofiji i napokon »Mlad Turist« kao literarni organ bug. tur. saveza.

Ispravak: U članku »Proljetni uspon na Grintovec« u 5 br. Hrv. Plan. 1922., na str. 77 odozgo red 6 mjesto Kovanec treba biti Kravec, ista str. odozgo red 22. mjesto Lilius carmolicum treba biti Lilium carniolicum; str. 77. 5 red odozdo mjesto Cajzova kuća treba biti Cojzova kuća; str. 78. 16 red odozgo mjesto lanc — lanac; str. 78. 21 red odozgo mjesto Ručke — Rinke; str. 78. 21 red odozdo mjesto Cmire — Cmira; str. 79. 1 red odozgo mjesto posve — prve; str. 79. 14 red odozgo mjesto Komone — Kamine.

Planinski koledar za 1923. Poznati slovenski planinski koledar, koji uredjuje zasluzni slovenski planinarski prvak Fran Kocbek, načelnik Savinjske podružnice SPD u Gornjem gradu u Savinjskoj dolini, doštampan je u Mariboru, te se već počeo razasiliti. U njem su prikazani potanki podaci o slovenskim planinama, a dodan je kratak vodič i za naše planine. Taj je koledar potreban svakom planinaru, koji kani planinariti u Sloveniji. Naručiti se može kod nakladnika Brune Röttera u Mariboru, Krekova ulica 5. Cijena 28 kruna ili 7 dinara po komadu. Za zagrebačke planinare prima narudžbe društvena poslovница Trg I, br. 15 (od 18—20 sati).

SADRŽAJ: Dr. I. Krajač: Na Velebitu. (Str. 81.). Dr. I. Pevalek: Klekovina. (Str. 84.). Milan Blažeković: Vranica (2112). (Str. 85.). M. Bogdanović: Jalovec (2643 m.). (Str. 91.). A. Pisačić: Nešto o vremenu. (Str. 94.). Naše slike. (Str. 99.). Planinarske vijesti. (Str. 99.). Društvene vijesti. (Str. 101.).

Izdaje »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u nakladi „Nakladne zadruge Hrv. Planinara“ u Zagrebu.
Odgovorni urednik: prof. Josip Poljak.

Tisk: Nadbiskupske tiskare u Zagrebu.